

ČESKÝ POLITICKÝ SYSTÉM

Ladislav Mrklas / Daniel Kunštát
Katedra politologie a mezinárodních vztahů

2025

KURZ

ČESKÝ POLITICKÝ SYSTÉM

STRUKTURA, ZDROJE,
FORMA HODNOCENÍ

STRUKTURA

- Politický systém Rakouska a Rakousko-Uherska 1848-1918
- Politické systémy První a Druhé republiky
- Protektorát a Třetí republika
- Politický systém komunistického Československa
- Přejchod k demokracii a proces konsolidace demokracie
- Základní principy českého politického systému: Ústava ČR a dělba moci
- Český parlament a parlamentarismus
- Výkonná moc: prezident a vláda
- Volby, volební systémy a volební chování
- Organizované zájmy v české politice
- České politické strany a stranický systém: vznik, vývoj a základní konfliktní linie do roku 2010
- České politické strany a stranický systém: vývoj po roce 2010

LITERATURA A ZDROJE

- **Povinné:**

- BALÍK, Stanislav, Vít HLOUŠEK, Jan HOLZER a Jakub ŠEDO. Politický systém českých zemí 1848-1989. akt. vyd. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2011. ISBN 978-80-210-5438-7
- BALÍK Stanislav, Vít HLOUŠEK, Pavel, PŠEJA, Jan HOLZER, Lubomír KOPEČEK, Andrew ROBERTS. Od Palackého k Babišovi. Česká politika 19. až 21. století. Praha: Dokořán, 2019. ISBN 978-80-7363-968-6
- VODIČKA, Karel a Ladislav CABADA. Politický systém České republiky. Historie a současnost. 3. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-7367-893-7

- **Doporučené:**

- BRUNCLÍK, Miloš a Michal KUBÁT. Kdo vládne Česku? Poloprezidentský režim, přímá volba a pravidla hry. Brno: Barrister & Principal, 2017. ISBN 978-80-7485-122-3
- BUREŠ, Jan, Jakub CHARVÁT, Petr JUST a Petr ŠTEFEK. Česká demokracie po roce 1989. Praha: Grada, 2013. 978-80-247-4283-0
- KOLÁŘ, Petr, Jan KYSELA, Jindřiška SYLLOVÁ, Jiří GEORGIEV a Štěpán PECHÁČEK. Parlament České republiky. 3. vydání. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-95-3
- MALÍŘ, Jiří, Pavel MAREK a kol.: Politické strany 1938-2004. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a v Československu, Brno: Doplněk, 2005. ISBN 80-7239-178-X
- LORENZ, Astrid, Hana FORMÁNKOVÁ (eds.). Politický systém Česka. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2019. ISBN 978-80-7325-483-4. Online: www.kas.de/documents/268176/7349152/Politisches+System+Tschechiens.pdf/cecdd4e4-f08f-5edb-cd28-468bb4cda001?version=1.0&t=1571395728614

FORMA HODNOCENÍ

- Pro všechny studenty je předmět ukončen zkouškou
- Studenti Aplikované ekonomie musí získat minimálně 50 % v závěrečném testu, který ověří základní orientaci v tématech
- Studenti Politologie a MV budou mít dvě části zkoušky:
 - test ověřující základní orientaci v tématech (max. 50 % hodnocení)
 - aktivita v seminářích (viz dále) – platí pro studenty prezenční formy, resp. zpracování úkolu (viz dále) – platí pro studenty kombinované formy (min. 50 % hodnocení)

ZADÁNÍ K SEMINÁŘŮM – PREZENČNÍ FORMA

- **Cíl:** naučit se vést kolektivní práci na konkrétním tématu v rozsahu 80 minut
- **Prostředek:** 1) vytvořit relevantní zdrojovou základnu k tématu, 2) získat orientaci, která je dostatečná pro vedení celého semináře, 3) nastolit dílčí diskusní či přímo kontroverzní témata, 4) motivovat studenty k diskusi a spolupráci, 5) kriticky zhodnotit vlastní práci
- **Povinné části úkolu:**
 - 1) uvést téma do časového a historického rámce, nastínit základní události a vysvětlit, proč je téma relevantní, případně aktuální do současnosti /cca 20-25 minut, ne více/
 - 2) prezentovat relevantní zdroje v tištěné i elektronické formě a kriticky je zhodnotit (např. zda nejsou poplatné době, zda jsou objektivní a nestranné, zda pozdější výzkum nedospěl k jiným závěrům apod.) /max. 5 minut/
 - 3) zadat kolegům individuální nebo skupinové úkoly v adekvátním rozsahu – mohou mít formu diskusí a argumentací nad kontroverzními tématy, prezentaci odlišných názorů na konkrétní událost či fenomén, prezentaci mediálního pokrytí dané věci v aktuální době apod. /min. 30 minut/
 - 4) závěrečné hodnocení semináře /posledních 5 minut/
- **Fakultativní části:** záleží na konkrétním studentovi, zda se pustí do dalších dílčích úkolů, bude kombinovat zadání
- **Hodnocení:** primárně hodnocen bude student, který si seminář připraví – v rámci semináře získá min. 40 % celkového hodnocení předmětu sekundárně hodnoceni budou všichni studenti – každý může získat 1-3 body, které budou tvořit 20 % celkového hodnocení předmětu; minimum pro absolvování předmětu je 15 bodů

PERIODIZACE POLITICKÝCH SYSTÉMŮ

1848-1918	PS habsburské monarchie a Předlitavska
1918-1938	PS První republiky
1938-1939	PS Druhé republiky
1939-1945	<i>„PS“ Protektorátu</i>
1939-1945	<i>„PS“ zahraničního odboje a tzv. prozatímní státní zřízení</i>
1945-1948	PS Třetí republiky
1948-1989	PS komunistického Československa

POLITICKÝ SYSTÉM RAKOUSKÉ MONARCHIE A PŘEDLITAVSKA

ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA

- Období, kdy byly položeny základy moderní české politiky
- Velmi specifický státní útvar se svébytnou politickou kulturou formující další budoucnost prakticky celého prostoru střední Evropy
- Za dlouhou dobu 70 let prošlo politické zřízení cestu od absolutismu s obtížnými pokusy o ústavní vládnutí až po fázi konstitucionalizace a evolučně přicházející demokratizace směrem k masové politice
- Systém není možné považovat za plně demokratický ani plně parlamentní, nicméně nastoupená cesta se až do vypuknutí války ukazovala jako v zásadě nezvratná
- Z hlediska českých zemí se tu objevují především tři tradice, které ani později nezmizí: 1) (proto)parlamentní forma vlády, 2) politická roztříštěnost, 3) problematický vztah ke státu a k držitelům moci, jakož i k politice jako takové

ZÁKLADNÍ MILNÍKY ÚSTAVNĚ-POLITICKÉHO VÝVOJE

1848 – první oktrojovaná tzv. Pillersdorfova ústava

1848-49 – říšský sněm (Vídeň, Kroměříž)

1849 – oktrojovaná tzv. Stadionova ústava – mj. vznik obecní samosprávy

1851 – Silvestrovské patenty - konec konstitucionalismu

1860 – císařský manifest a tzv. říjnový diplom

1861 – třetí tzv. Schmerlingova oktrojovaná ústava

1867 – Říšské zastupitelstvo přeměněno v ŘR s ústavodárnou kompetencí,
dále zákon o odpovědnosti ministrů

1867 – tzv. prosincová ústava

1873, 1882, 1896 a 1907 – volební reformy

PROSINCOVÁ ÚSTAVA (1867)

- projednávaná a přijímaná byla během celého roku 1867 v návaznosti na rakousko-uherské vyrovnání a princip dualismu
- nebyla oktrojována, ale vznikla jako **kompromis** mezi císařem a parlamentem
- soubor sedmi zákonů:
 - o říšském zastupitelstvu,
 - o všeobecných právech občanů,
 - o zřízení Říšského soudu,
 - o soudní moci,
 - výkonu vládní a výkonné moci,
 - o delegacích
 - o ministerské odpovědnosti
- **spojení principů monarchistické legitimacy a suverenity lidu, dělby moci a výčtu základních práv a ústavního soudnictví**

Reichs-Gesetz-Blatt

für das

Kaiserthum Oesterreich.

Jahrgang 1867.

LXI. Stück.

Ausgegeben und versendet am 22. December 1867.

141.

Gesetz vom 21. December 1867,

wodurch das Grundgesetz über die Reichsvertretung vom 26. Februar 1861 abgeändert wird.

Nichtam für Böhmen, Dalmatien, Galizien und Lodomerien mit Krakau, Oesterreich unter und ob der Enns, Salzburg, Steiermark, Kärnten, Krain, Bukowina, Mähren, Schlesien, Tirol und Vorarlberg, Friaun, Görz, und Gradiška, dann die Stadt Triest mit ihrem Gebiete.

Mit Zustimmung der beiden Häuser des Reichsrathes finde Ich das Grundgesetz über die Reichsvertretung vom 26. Februar 1861 abzuändern und dasselbe hat zu lauten, wie folgt:

§. 1. Zur gemeinsamen Vertretung der Königreiche Böhmen, Dalmatien, Galizien und Lodomerien mit dem Großherzogthume Krakau, des Erzherzogthumes Oesterreich unter und ob der Enns, der Herzogthümer Salzburg, Steiermark, Kärnten, Krain und Bukowina, der Markgrafschaft Mähren, des Herzogthumes Ober- und Niederschlesien, der gefürsteten Grafschaft Tirol und des Landes Vorarlberg, der Markgrafschaft Friaun, der gefürsteten Grafschaft Görz und Gradiška und der Stadt Triest mit ihrem Gebiete ist der Reichsrath berufen. Der Reichsrath besteht aus dem Herrenhause und dem Hause der Abgeordneten.

Niemand kann gleichzeitig Mitglied beider Häuser sein.

§. 2. Mitglieder des Herrenhauses sind durch Geburt die großjährigen Prinzen des kaiserlichen Hauses.

§. 3. Erbliche Mitglieder des Herrenhauses sind die großjährigen Häupter jener inländischen Adelsgeschlechter, welche in den durch den Reichsrath vertretenen Königreichen und Ländern durch ausgedehnten Grundbesitz hervorrangen und welchen der Kaiser die erbliche Reichsrathswürde verleiht.

§. 4. Mitglieder des Herrenhauses vermöge ihrer hohen Kirchenwürde in den durch den Reichsrath vertretenen Königreichen und Ländern sind alle Erzbischöfe und Bischöfe.

PROSINCOVÁ ÚSTAVA A DĚLBA MOCI

- Prerogativy koruny
 - Branná moc, státní smlouvy (pokud se netýkaly celého RU), svolávání a rozpouštění říšské rady (ŘR), sankce na zákony, nouzová nařízení, jmenování ministrů, členů horní komory a místodržitelů
- Říšská rada
 - Dvoukomorový parlament
 - Panská sněmovna – 4 typy členů: princové, virilisté, jmenovaní, dědiční
 - Poslanecká sněmovna – 203 členů nepřímo volených zemskými sněmy, nicméně obstrukce vedly k tomu, že se postupně prosadila přímá volby
- Zákonodárná iniciativa
 - vláda jako celek, obě sněmovny
 - pro schválení nutný souhlas obou komor a císařská sankce (panovník měl tedy absolutní veto)
 - ústavní zákony - 2/3 v obou komorách)
 - nouzová nařízení panovníka – kontrasignace ministra – provizorní, potvrzení ŘR

ÚSTAVNÍ ODPOVĚDNOST MINISTRŮ

- Nejde o klasickou parlamentní odpovědnost
- Vláda byla de facto císařská a nepotřebovala parlamentní hlasování o důvěře a parlament jí ani nemohl vyslovit nedůvěru
- Ústavní odpovědnost spočívala v tom, že museli být věrni ústavnímu pořádku
- V praxi se však ministerští předsedové snažili parlamentní většinu získat a udržovat, pokud ji ztratili, obvykle abdikovali
- Zpočátku měli většinu liberálové (cca do roku 1879), později byla ákladem často byl tzv. železný kruh pravice, tvořený německorakouskými konzervativci, Čechy a Poláky
- Předlitavské vlády byly značně nestabilní – za roky 1867 až 1918 se jich vystřídalo celkem 30 – nejdéle vydržely Taafeho vláda (konzervativní, 1879-93) a Auerspergova vláda (spíše liberální, 1871-79)

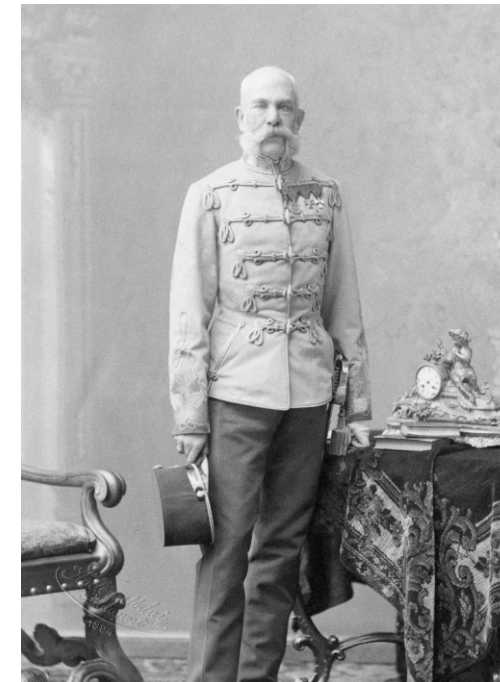
15

15

POLITICKÁ A PARLAMENTNÍ REALITA

- Obstrukce – často čeští a moravští poslanci, zákonodárci z Haliče, Tyrolska, Italové, Rumuni a Slovinci
- Neúspěch tzv. fundamentálek – neboli rakousko-českého vyrovnání
- Abstinance – nedocházení do parlamentu, nakonec vedlo k zavedení přímých voleb
- Volební reformy (viz dále)
- Tzv. nepolitická politika – Taaffe („politické vytloukání klínu klínem“ / „vuřtlování“)
- Říšský soud – základ ústavního soudnictví: kompetenční spory, stížnosti občanů na porušování základních práv, posuzování ústavnosti zákonů

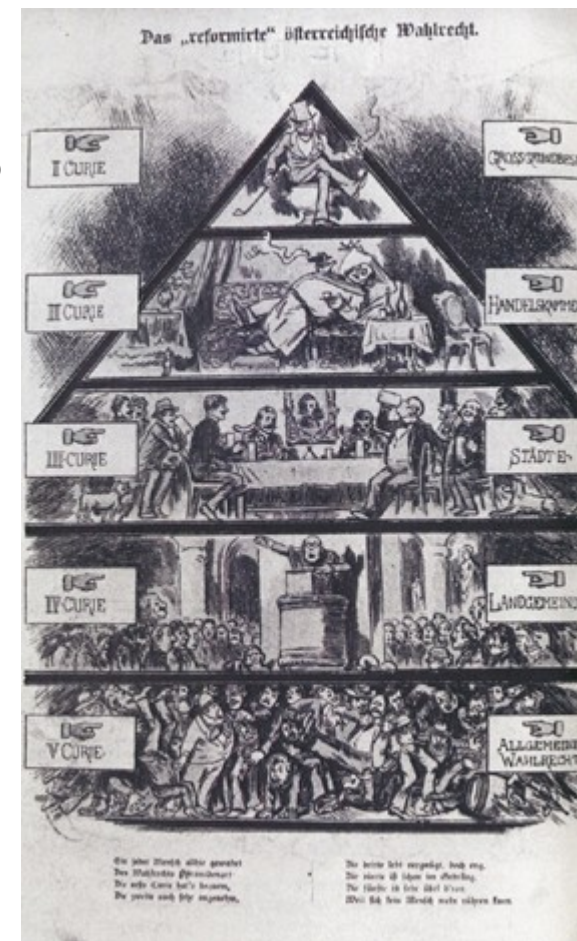
ZEMSKÁ POLITIKA

- Zemské sněmy v
 - virilní (církev, univerzita) a volení poslanci
 - kuriální systém: velkostatkářská, města, venkovské obce, resp. kurie obchodních a živnostenských komor
 - Český zemský sněm
 - 5 virilistů a 236 volených poslanců
 - Moravský zemský sněm
 - 2 virilisté a 98 volených poslanců
 - Slezský zemský sněm
 - 1 virilista a 30 volených poslanců
- Zemské výbory – exekutiva
- Zemští prezidenti nebo místodržitelé – šéfové státní správy

VOLEBNÍ REFORMY

- 1873
 - přímá volba v prvních třech kuriích – velkostatkářské, městských obcí, obchodních a živnostenských komor; venkovské obce nadále NV – kolegia volitelů ne již ZS; VP nerovné /1. kurie 1 poslanec na 59 voličů, 4. kurie na 8400 voličů/, v některých případech ani tajné; relativní většinový systém – jednomandátové obvody
- 1882
 - snížení censu na 5 zlatých přímých daní ročně v kuriích městské a venkovské – přibýlo několik set tisíc voličů
- 1896
 - tzv. Badeniho reforma: 5. kurie – všichni muži st. 24 let + snížení censu ve 3. a 4. kurii □ nacionalizace politiky
- 1907
 - tzv. Beckova reforma: všeobecné, rovné, přímé a tajné hlasování pro muže nad 24 let, ne vojáci a četníci – říšské zastupitelstvo rozšířeno na 516; omezení počtu členů panské sněmovny jmen. císařem – převaha nad dědičnými; dvoukolový většinový systém (z 516 posl. Čechy 130, Morava 49, Slezsko 15)

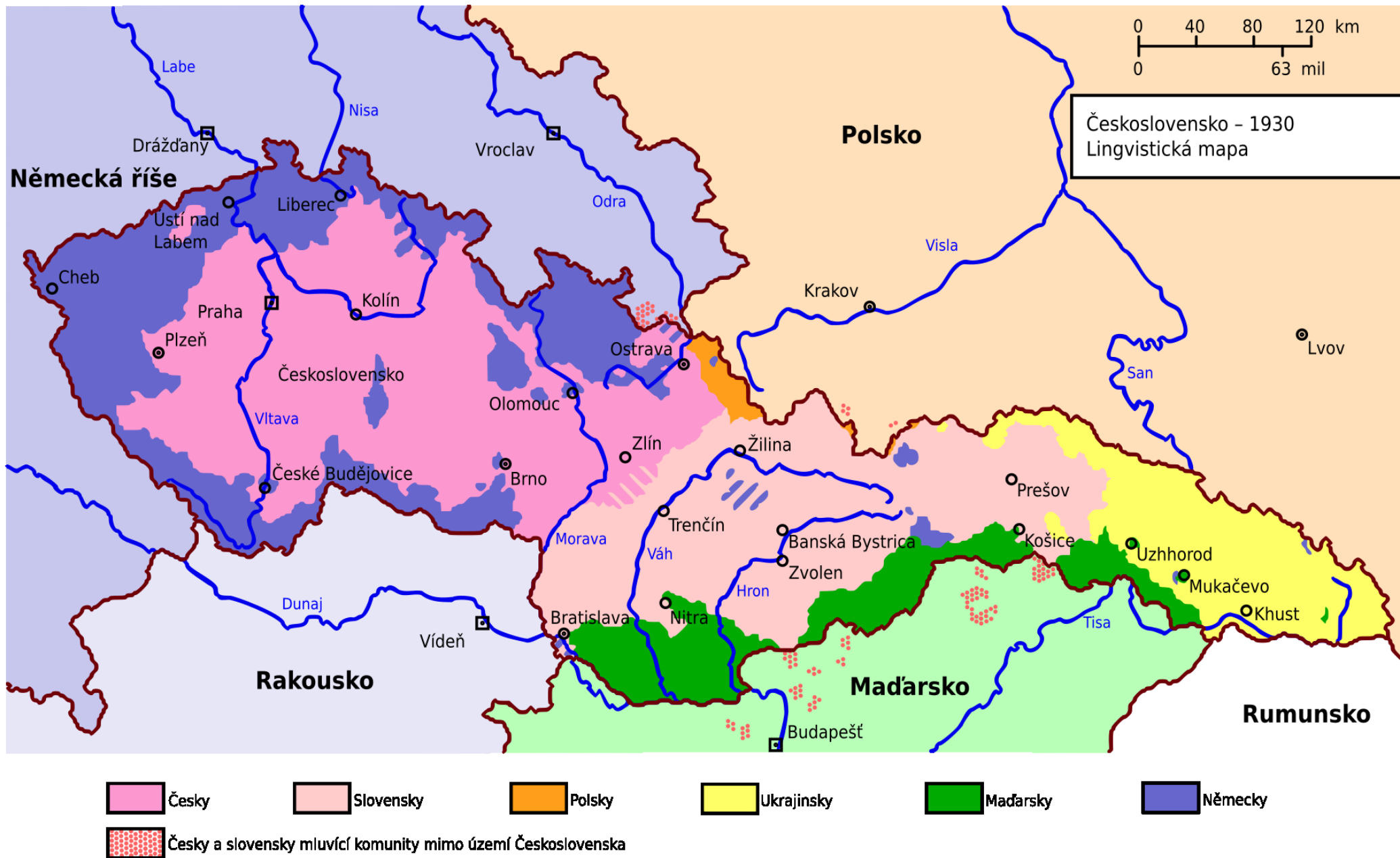
POLITICKÝ SYSTÉM PRVNÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY

ZÁKLADNÍ IDEJE PRVNÍ REPUBLIKY

- Republikanismus jako protipól překonaného monarchismu obviněného z rozpoutání války
- Sociální radikalismus
- Antikatolicismus a odluka církve od státu
- Čechoslovakismus a československý nacionalismus
- Demokracie a demokratismus
- Konstitucionalismus

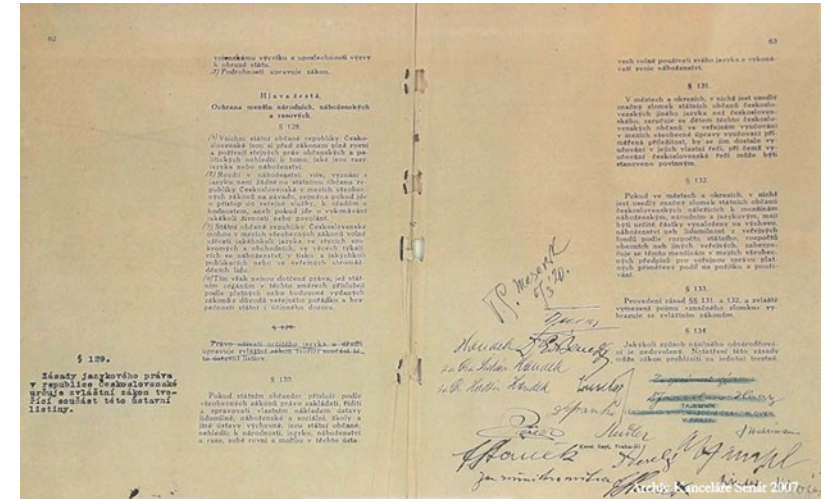
ZÁKLADNÍ MEZNÍKY VÝVOJE

- 28. 10. 1918 vyhlášení Čs. republiky – Národní výbor (vláda konventu)
 - 13. 11. 1918 Prozatímní ústava – Revoluční NS (rozšířený NV)
volba TGM prezidentem
Kramářova vláda
 - 23. 5. 1919 novela PÚ – posílení prezidenta
 - 29. 2. 1920 Ústava ČSR (viz dále)
 - léto 1920 ustavena Pětka
 - 1920 dílčí novely ústavy (Senát, volební soud, Ústavní soud,
volba prezidenta...)
 - 30. 9. 1938 přijetí tzv. Mnichovské dohody
-
- 1920, 1925, 1929, 1935 - volby obou komor NS

ÚSTAVA

- **Tvůrci:** Jiří Hoetzel, Antonín Švehla (koncept), František Weyr, Václav Bouček, Alfréd Meissner (revize)
- návaznost na rakouskou tradici (prosincová ústava 1867)
- dobové trendy a inspirace (francouzská III. republika, Výmarská republika, preambule americké ústavy)
- rozpravy v NV a RNS
- tlak politických stran, prezidenta Masaryka...

VOLEBNÍ SYSTÉM

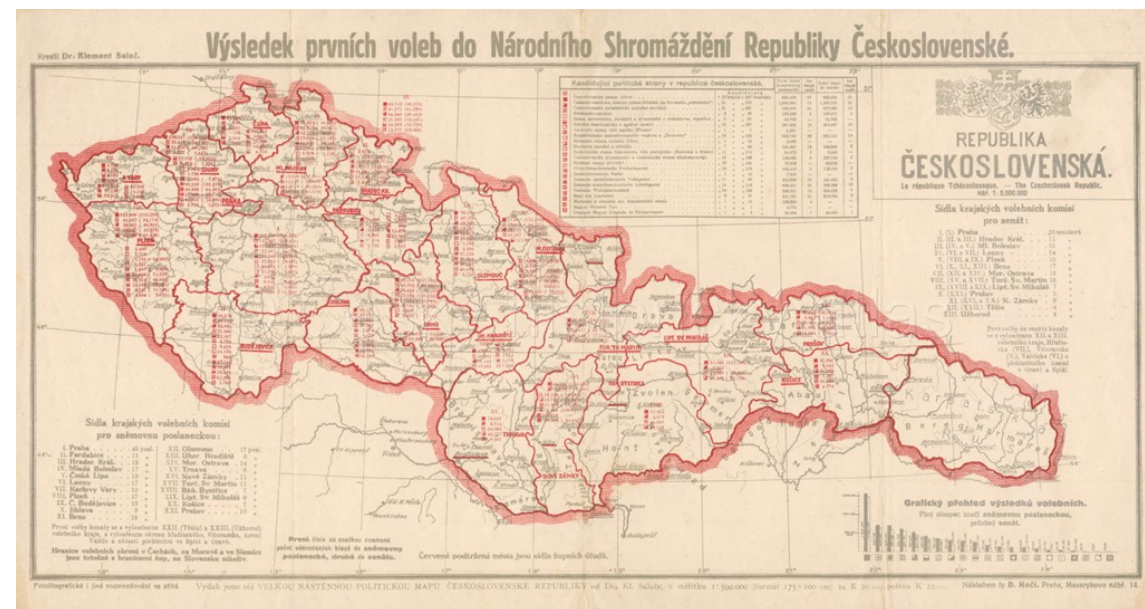
- Silně proporční volební systém do obou komor NS
- Neexistence omezovací klauzule
- Hare a Hagenbach-Bischoff
- Přísně vázané kandidátky

Efekty:

- vysoký počet stran (v PS 14-16) a roztržitost
- absence inovace
- nehybnost, personální degenerace

koaliční vládnutí - celkem 18 vlád, z toho 3 úřednické, ostatní koaliční - různé typy:

- všennárodní
- rudoezelená
- občanská (panská koalice)
- široká

STRANICKÝ SYSTÉM

- Křížení různých konfliktních linií - centrum/periferie, město/venkov, práce/kapitál, stát/církev, světová revoluce, nacionalismus, zahraničně-politická orientace, charakter režimu...
- Extrémní multipartismus (nebo atomizovaný systém) - až 16 stran v PS; skutečně relevantních bylo kolem 10
- Polarizovaný pluralismus - silná polarizace, přítomnost antisystémových stran, absence konstruktivní systémové opozice a tudíž i alternace (stranická ministerská léna), obsazený střed, oboustranná opozice, politická neodpovědnost vlády i opozice
- Nízká stabilita vlád a postupně i celého systému
- Malá akceschopnost vlád - typické zejména pro období krize
- Částečné vyvážení partitokratickými tendencemi

VOLBY DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY

	1920		1925		1929		1935	
	podíl hlasů (%)	křesla	podíl hlasů (%)	křesla	podíl hlasů (%)	křesla	podíl hlasů (%)	křesla
Čsl.soc.dem.	25,7	74	8,9	29	13	39	12,6	38
Čsl.lid.	11,3	33	9,7	31	8,4	25	7,5	22
Něm.soc.dem.	11,1	31	5,8	17	6,9	21	3,6	11
Rep. (čsl.agr.)	9,7	28	13,7	45	15	46	14,3	45
Čsl.nár.soc.	8,1	24	8,6	28	10,4	32	9,2	28
Čsl.nár.dem.	6,3	19	4	13	4,9	15	5,6	17
Slov.íud.	(s ČSL)		6,9	23	5,8	19	6,9	22
Něm.nár.	5,3	15	3,4	10	2,6	7	(s SdP)	
Něm.nár.soc.	(s nár.)		2,4	7	2,8	8		
Něm.agr.	3,9	11	8	24	5,4	16	1,7	5
Něm.křesť.soc.	3,0	10	4,4	13	4,7	14	2	6
Čsl.živn.obch.	2,0	6	4,4	13	3,9	12	5,4	17
Maďarské strany	5,0	10	1,4	4	3,5	9	3,6	9
KSČ	-	- (po rozkolu 23)	13,2	41	10,2	30	10,3	30
SdP	-	-	-	-	-	-	15,2	44
ostatní	8,6	20	5,2	2	2,5	7	2,1	6
celkem	100	281	100,0	300	100,0	300	100,0	300

Ost.:

slov.agr. 12
něm.lib. 5
soc. Modráček 3
SÍ S spol. ČSL

Ost.:

pol. 1
rus. 1

Ost.:

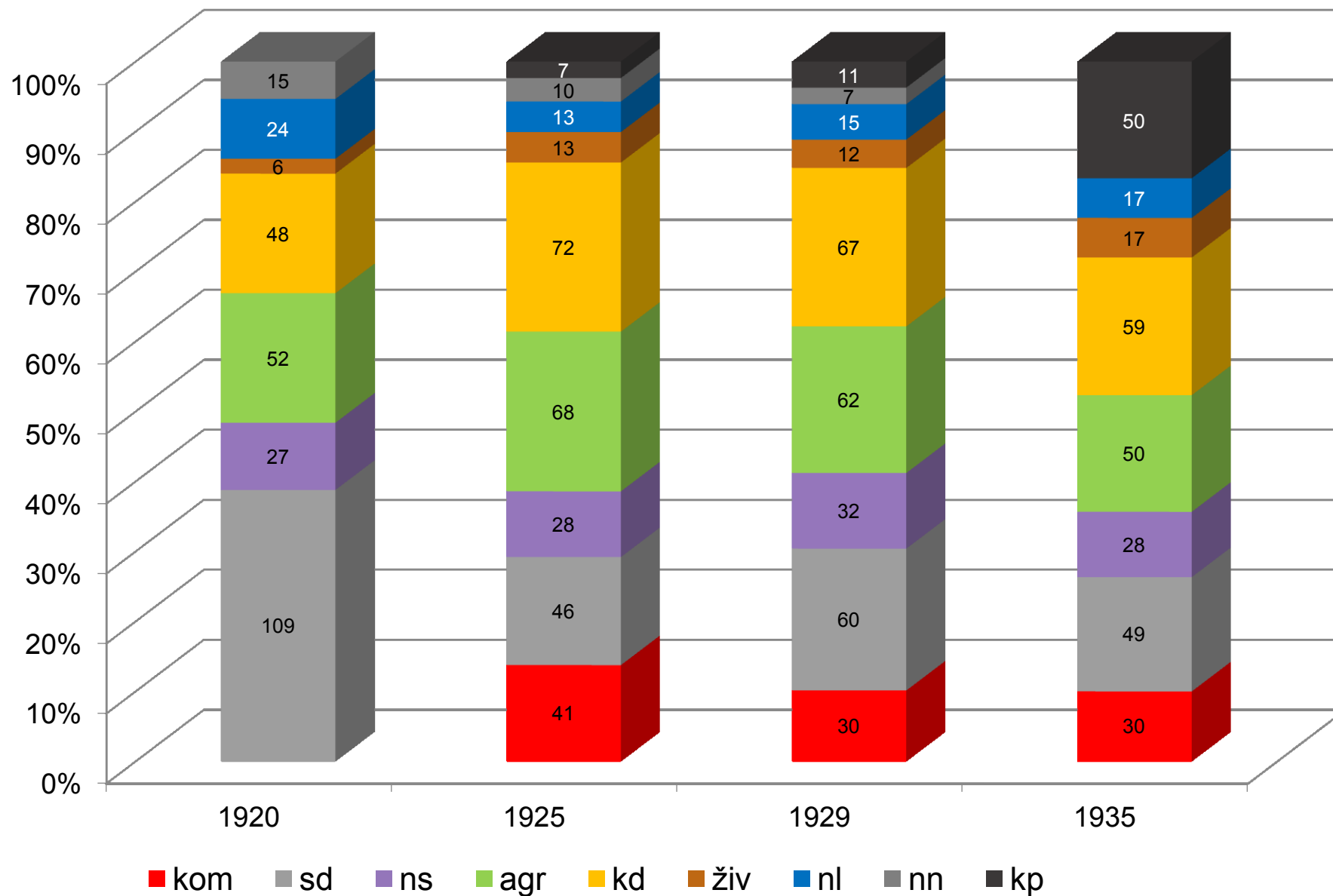
Liga 3
polské str. 4

čsl. fašisté 6

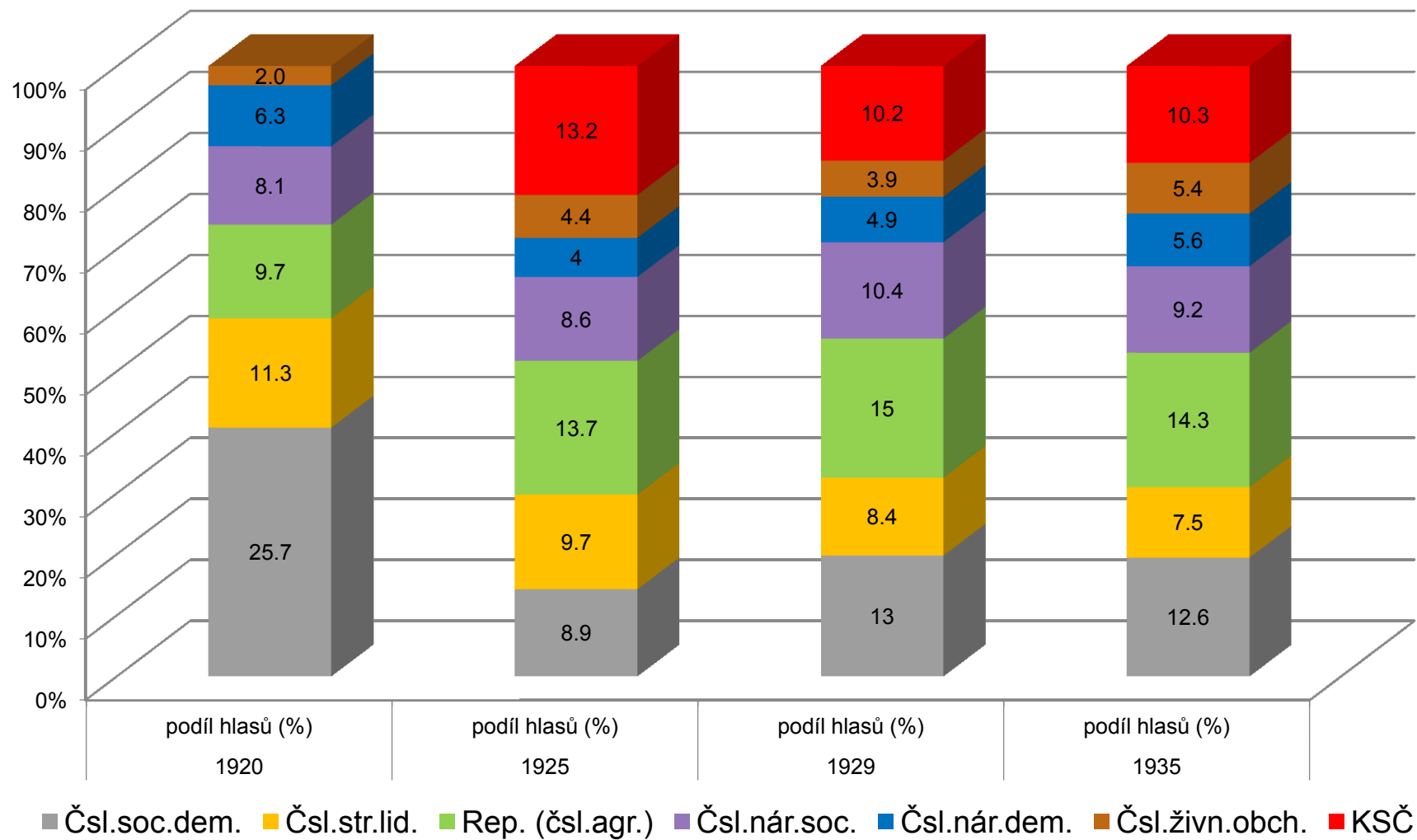
SÍLA STRANICKÝCH RODIN

74	31	4	24	3	28	11	1	12	33	10	5	6	19	5	15
ČSDSD	DSAP	m	ČSS	s	RSČV	BdL	m	SNR	ČSL	DCV	m	ž	ČSND	f	DNP
41	29	17	28	43	24	1	31	13	23	4	1	13	13	7	10
KSČ	ČSDSD	DSAP	ČSS	RSZML	BdL	a	ČSL	DCV	SL'S	m	p	živ	ČSND	nac.	DNP
30	39	21	32	46	16	25	14	19	9	4	12	15	3	8	7
KSČ	ČSDSD	DSAP	ČSNS	RSZML	BdL	ČSL	DCV	HSL'S	m	pž	živ	ČSND	L	nac.	DNP
30	38	11	28	45	5	22	6	22	9	17	17	6	44		
KSČ	ČSDSD	DSAP	ČSNS	RSZML	BdL	ČSL	DCV	AB (HSL'S)	m	živ	NSj	NOF	SdP		

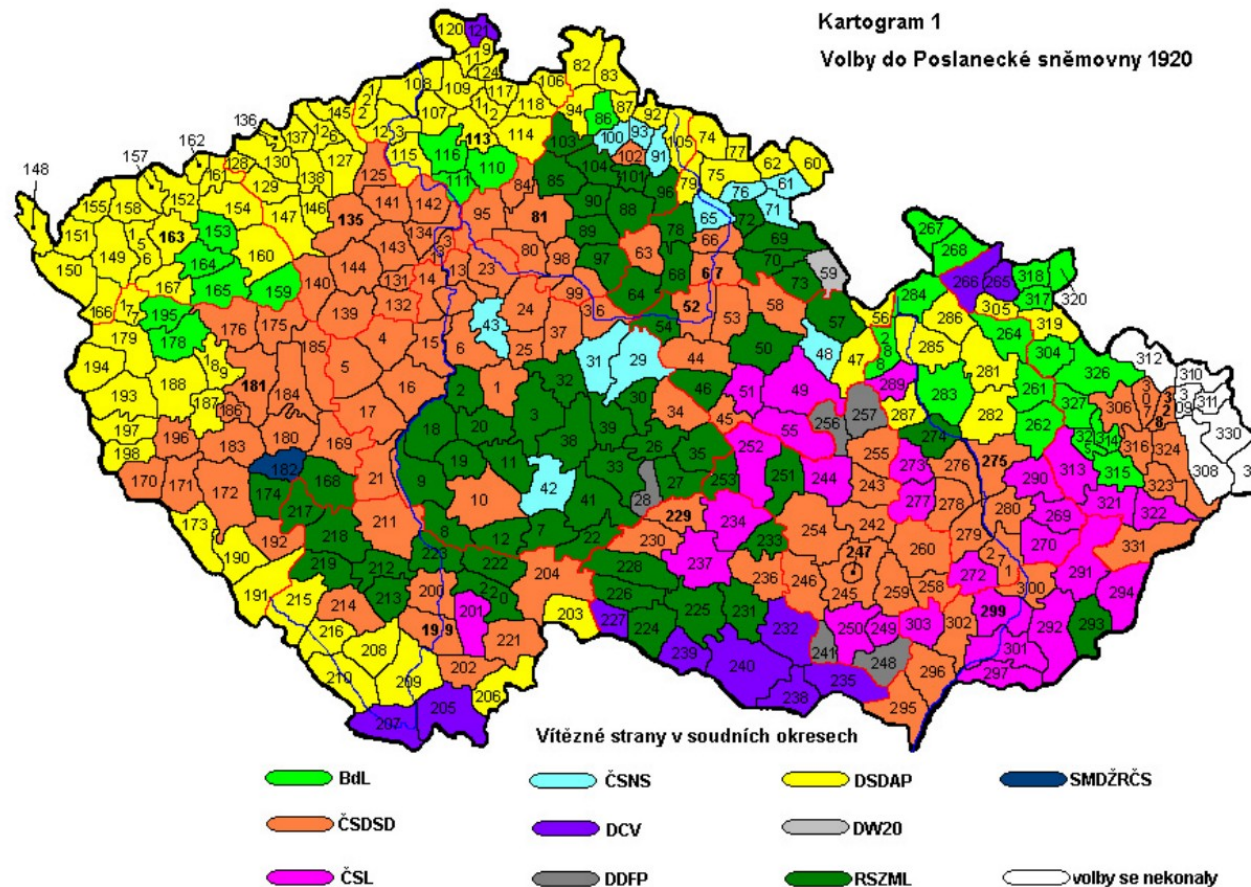
SÍLA STRANICKÝCH RODIN

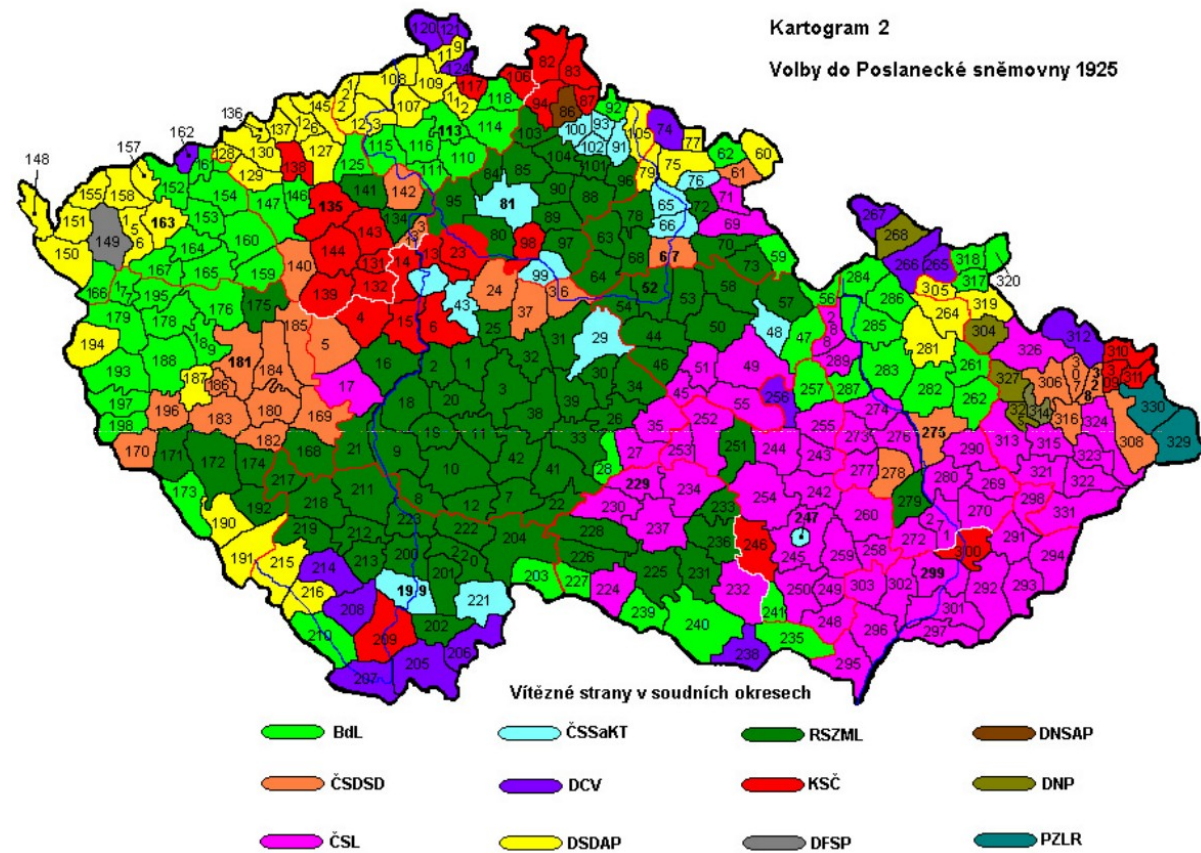
ČESKÉ (ČESKOSLOVENSKÉ) STRANY

Kartogram 1
Volby do Poslanecké sněmovny 1920

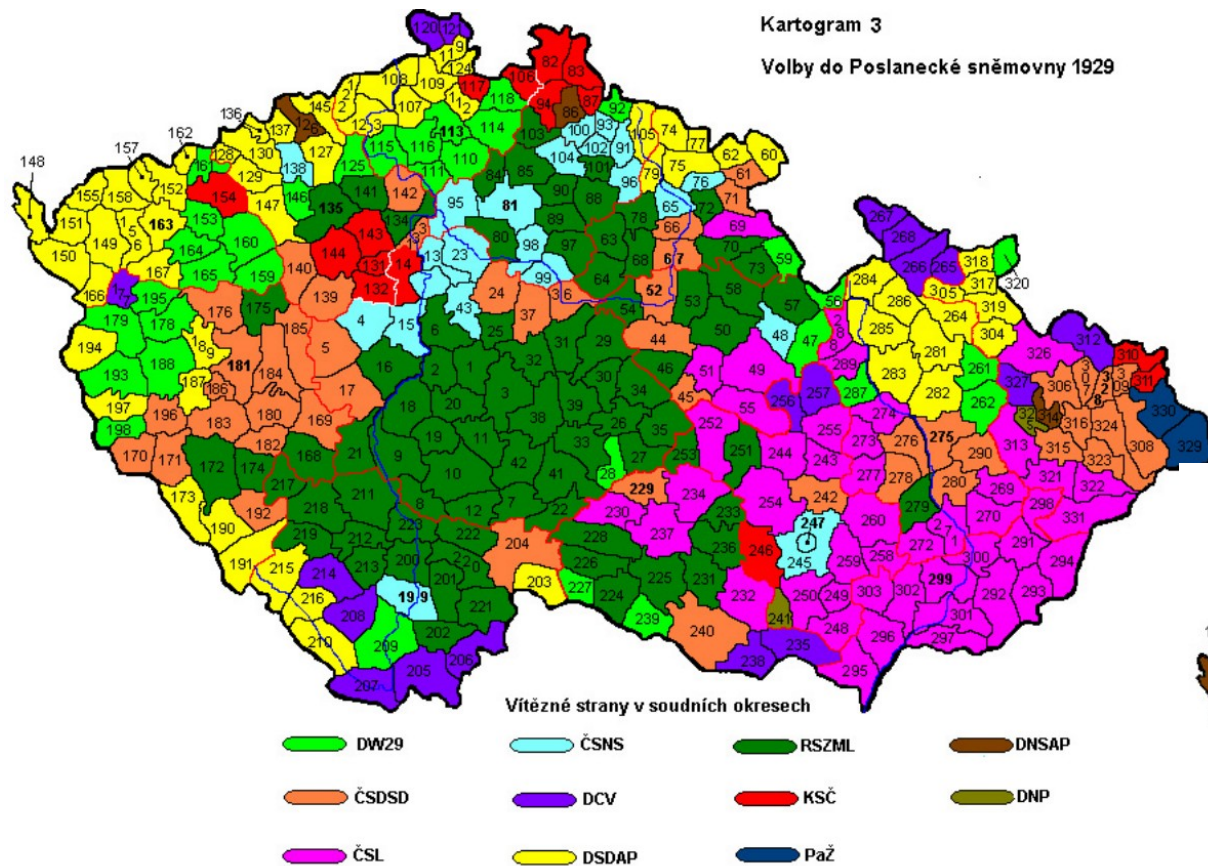

Kartogram 2
Volby do Poslanecké sněmovny 1925

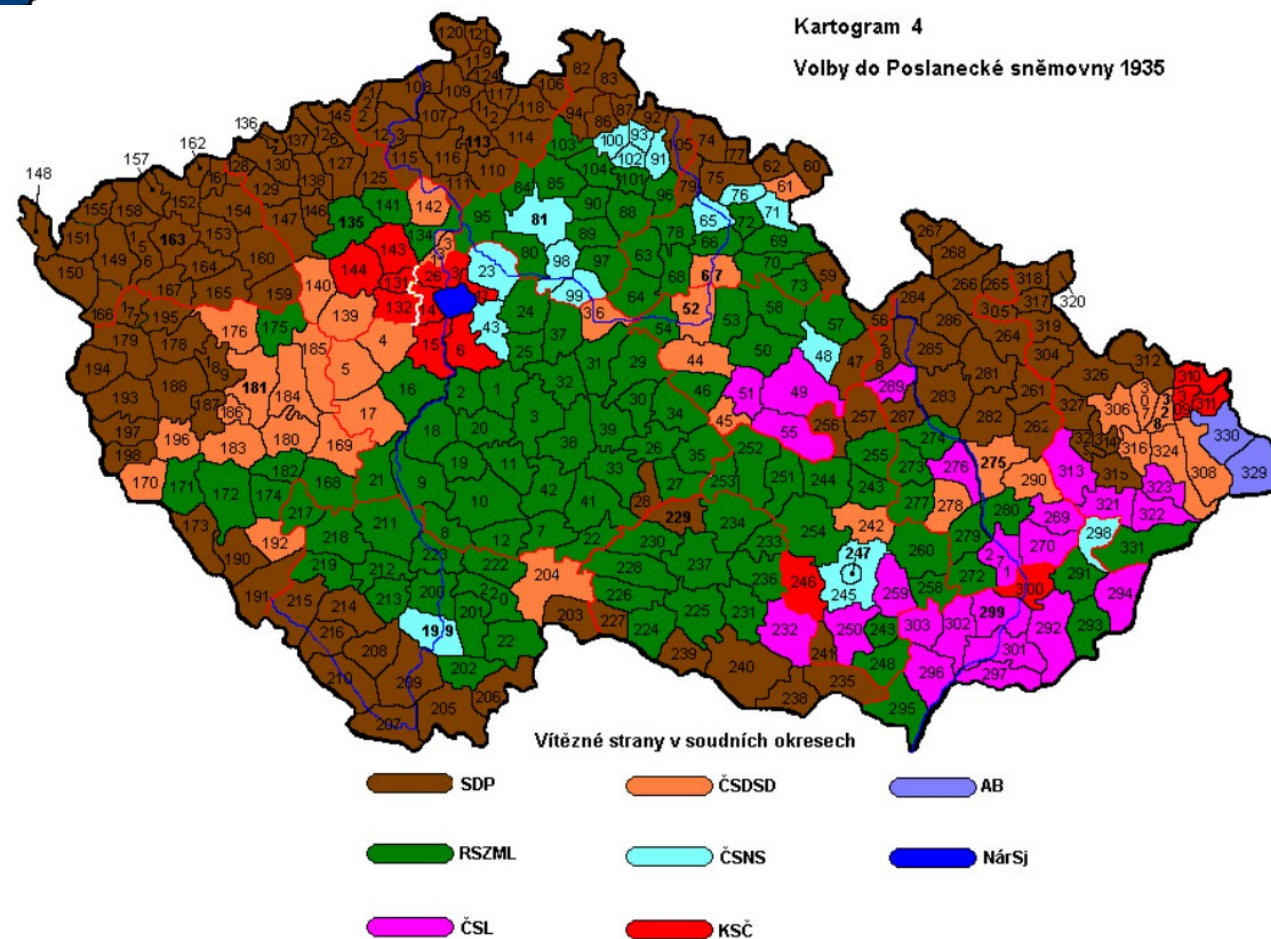
Kartogram 3

Volby do Poslanecké sněmovny 1929

Kartogram 4

Volby do Poslanecké sněmovny 1935

KLASIFIKACE POLITICKÉHO SYSTÉMU

- Naplnění českého politického programu – obnovy české (nyní čsl.) státnosti
- Ve značném rozporu s představami většiny národnostních menšin, včetně významné částí slovenské menšiny
- Vzorová středoevropská demokracie končící však neúspěchem v důsledku geopolitické situace
- V podstatě všechny standardní rysy demokratické státní formy
 - Lidská práva a svobody
 - Právní stát
 - Pluralita
 - Zastupitelská soustava
 - Dělbá moc
 - Parlamentarismus
 - Tržní ekonomika

DICHOTOMIE ÚSTAVNÍHO TEXTU VERSUS POLITICKÉ REALITY

- Mimoústavní mocenská centra – Pětka a/versus Hrad
- Postavení prakticky všech ústavních institucí
 - Prezident
 - Vláda
 - Poslanecká sněmovna
 - Senát
 - Ústavní soud
 - Volební soud
- Partitokracie
 - vázané kandidátky + „imperativní“ mandát (majetek strany)
 - „Pětka“, „Šestka“, „Sedmička“

DRUHÁ REPUBLIKA

- 30. 9. 1938 - 15. 3. 1939
- Opuštění prvorepublikových demokratických tradic
- Tendence k autoritativnímu režimu:
 - Oklešťování lidských a politických práv
 - Oklešťování názorové a politické plurality (média, politické stranictví...)
 - Prvky stavovského korporativismu (Státní hospodářská rada)
 - Paralyzace ústavního pořádku - zmocňovací zákony
 - Omezování ekonomických svobod
- XXX
- Zachování nezávislosti soudního systému
- Absence plánování hospodářství a direktivního řízení, resp. znárodňování

PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA

- Aplikace klasického totalitního modelu: státní ideologie, totální cenzura, kontrola ekonomiky státem, monopol na prostředky ozbrojené moci, fyzický a psychický teror + vůdcovský princip, antisemitismus, mýtus germánské rasy
- 3 fáze: neurathovská, heydrichovská a frankovská
- Atentát na Heydricha
- Vazalský stát zbavený mezinárodní subjektivity
- Instituce: státní prezident, protektorátní vláda, zástupce u říšské vlády + říšský protektor
- Národní souručenství x Politické ústředí, Obrana národa, Petiční výbor Věrní zůstaneme, Ústřední vedení odboje domácího, Rada tří, komunistický odboj

PROZATÍMNÍ STÁTNÍ ZŘÍZENÍ (1940-1945)

- Specifické uspořádání - „kvazi-suverénní institucionální síť“ - specifické cíle: opětovné uznání čs. orgánů v zahraničí ze strany Spojenců, koordinace odboje, formulace pol. uspořádání poválečné ČSR
- Exilová mocenská centra - Londýn, Moskva - kooperace / konkurence
- Konec v dubnu 1945, kdy byla jmenována vláda Národní fronty
- Orgány:
 - Prezident republiky (od r. 1940) - dekrety
 - Prozatímní vláda (Msgre. Šrámek)
 - Státní rada

POLITICKÝ SYSTÉM TŘETÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY

FÁZOVÁNÍ

1. fáze „národně socialistická“ (květen 1945 – květen 1946)

- omezení politické soutěže, konfiskace majetku a jeho znárodnění, devastace střední třídy, zbavení většiny neslovanského obyvatelstva státního občanství, likvidace samosprávy apod.

2. fáze zdánlivého vyrovnávání sil (polovina 1946 – polovina 1947)

- postupná zdánlivá emancipace a růst sebevědomí nekomunistických stran, pečlivá a důkladná infiltrace KSČ do rozhodujících státních institucí a významných společenských sektorů

3. fáze střetů vrcholící Únorem

- přechod ke kvalitativně vyšší vývojové etapě dějin komunistické vlády

ZÁKLADNÍ MEZNÍKY VÝVOJE

- 12. 12. 1943 čsl.-sovětská smlouva o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci
- březen 1945 vyhlášení Národní fronty Čechů a Slováků
- **5. 4. 1945 Košický vládní program (vláda Zdeňka Fierlingera)**
- červen 1945 tzv. velký retribuční dekret
- **26. 5. 1946 parlamentní volby – vítězství KSČ**
- 2. 7. 1946 jmenována vláda Klementa Gottwalda
- říjen 1946 vyhlášení dvouletky
- **10. 7. 1947 odmítnutí Marshallova plánu**
- 20. 2. 1948 demise 12 ministrů
- **25. 2. 1948 přijetí demise prezidentem Benešem a jmenování vlády „obrozené“ NF**

ÚSTAVNÍ SYSTÉM

Oblast	První republika (1918–1938)	Třetí republika (1945–1948)
Ústava	Ústava z roku 1920, jasně definovaná demokratická pravidla	Prozatímní ústavní systém, řízený dekrety a vládním programem
Politický systém	Pluralitní parlamentní demokracie s opozicí	Systém Národní fronty bez klasické opozice
Role prezidenta	Spíše reprezentativní, ale s určitými pravomocemi	Významnější, prezident vydával dekrety
Parlament	Dvoukomorový (Poslanecká sněmovna a Senát)	Parlament byl obnoven, Senát už neexistoval
Postavení Slovenska	Centralizovaný stát, autonomie Slovenska minimální	Slovensko mělo vlastní orgány (SNR, Sbor pověřenců)

STRANICKÝ SYSTÉM

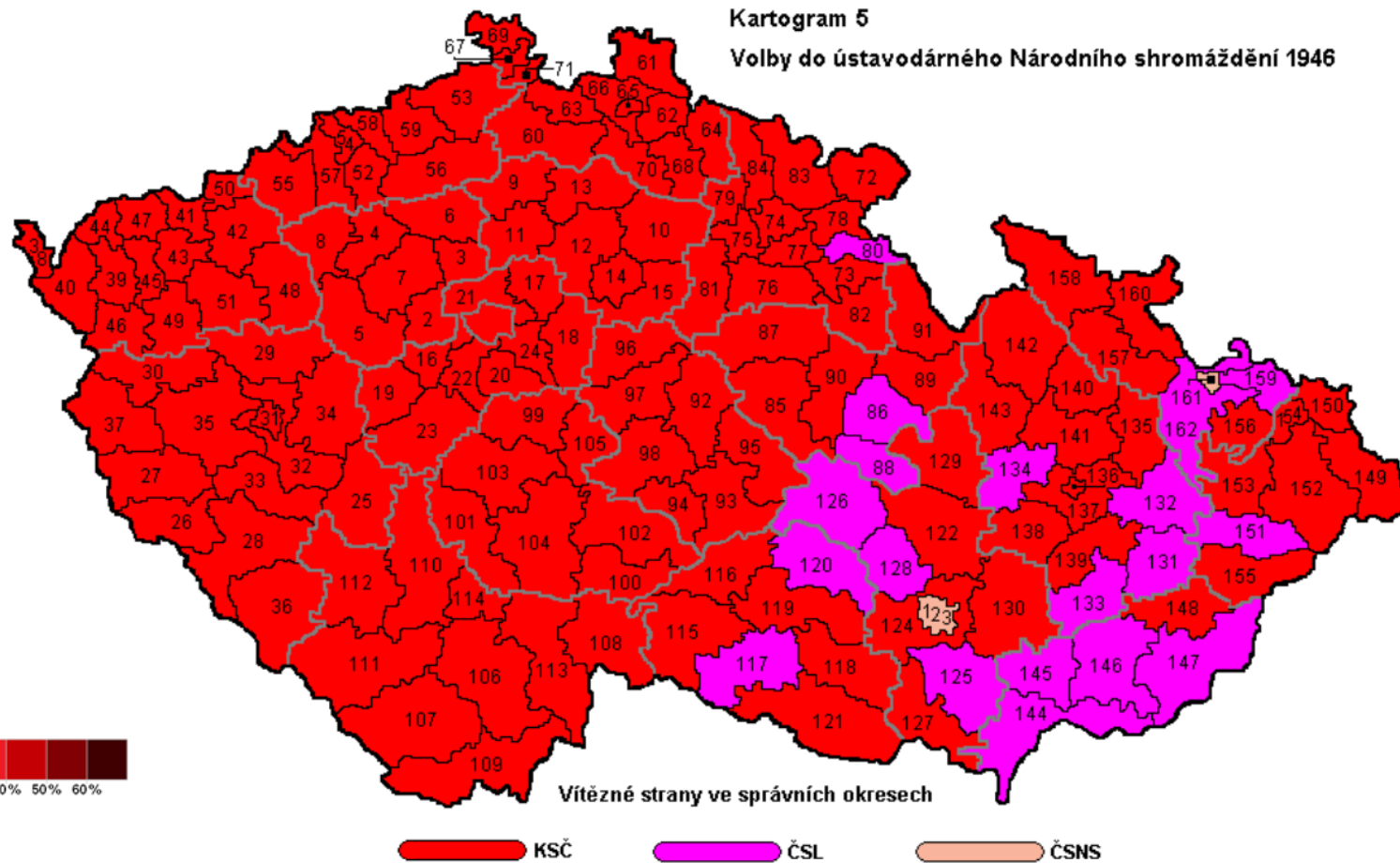
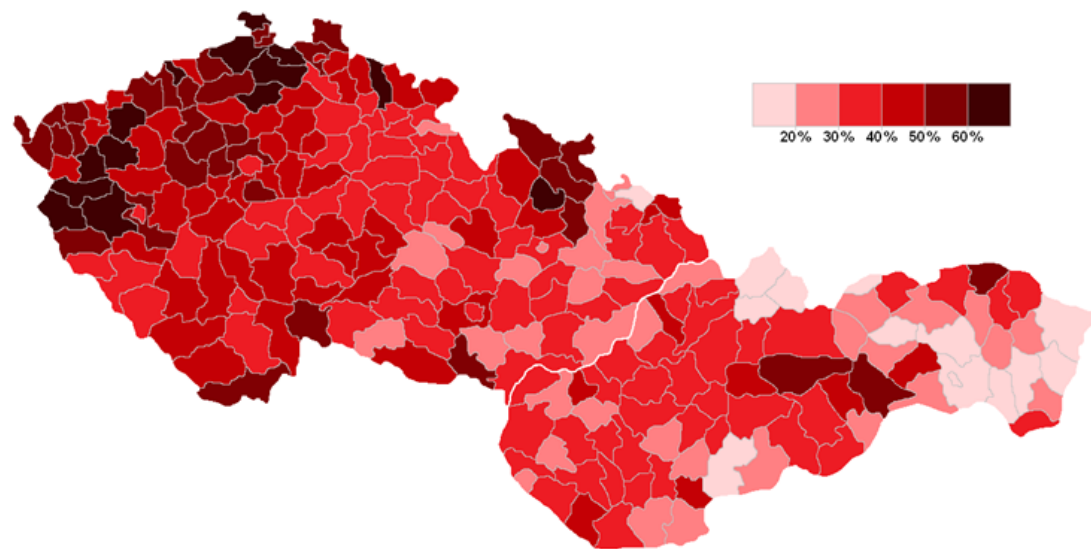
- Limitovaný pluralismus - Národní fronta
 - 4 politické strany v Čechách a na Moravě - KSČ, ČSSD, ČSNS, ČSL
 - 4 politické strany na Slovensku - KSS, DS, SP, SSI
- Nebyla umožněna obnova agrární strany, národních demokratů, živnostenské strany, slov. ľudové strany a mnoha jiných předválečných formací
- Závazek participovat na vládnutí - absence opozice
- Tzv. socialistický blok v rámci NF
- Postupné útoky proti dem. stranám (nejprve slov. DS)

VOLBY 1946

Strana	Čechy (v %)	Morava a Slezsko (v %)	Slovensko (v %)	Počet mandátů
KSČ	43,3	34,5	-	93
ČSNS	25,2	20,2	-	55
ČSL	16,3	27,6	-	46
ČSSD	15,0	16,7	-	37
DS	-	-	61,4	43
KSS	-	-	30,5	21
SSL	-	-	4,2	3
SP	-	-	3,1	2
<i>prázdné lístky</i>	0,3	0,4	0,8	-

VOLBY 1946

POLITICKÝ SYSTÉM KOMUNISTICKÉHO ČESKOSLOVENSKA

POLITICKÝ SYSTÉM KOMUNISTICKÉHO ČESKOSLOVENSKA (1948-89)

- Vnitřní dynamika v návaznosti na mezinárodně politickou situaci, vnitřní poměry v KSČ a poměry uvnitř společnosti (včetně ekonomických)
- Řada různých fází režimu, které si odlišují dynamikou, měrou represe, ideologičností, byrokratičností, pozicí mocenských pák:
 - ❖ Úvodní, nejvíce represivní fáze (1948 – 1953)
 - ❖ Přejícné, avšak stále silně represivní období (1953 – 1958)
 - ❖ Fáze uvolnění (1958 – 1968)
 - ❖ Demokratizující se posttotalitarismus (1968)
 - ❖ Čistky a konsolidace režimu - dynamická normalizace (1969 – počátek 70. let)
 - ❖ Zamrznutí režimu - statický normalizovaný režim (čtvrtina 70. let – polovina 80. let)
 - ❖ Nárůst dynamiky (pretranzíční éra; závěr 80. let – 1989)

ÚSTAVNÍ VÝVOJ

Ústava

1948 („Ústava 9. května“)

1960 („Socialistická ústava“)

1968 (federalizace, základem zůstává socialistická ústava z roku 1960)

Hlavní změny

omezení demokracie, vláda KSČ, centrální hospodářství

oficiálně socialistický stát, ústavně zakotvena vedoucí úloha KSČ

vznik federace (ČSR a SSR), ale skutečná moc stále v rukou KSČ

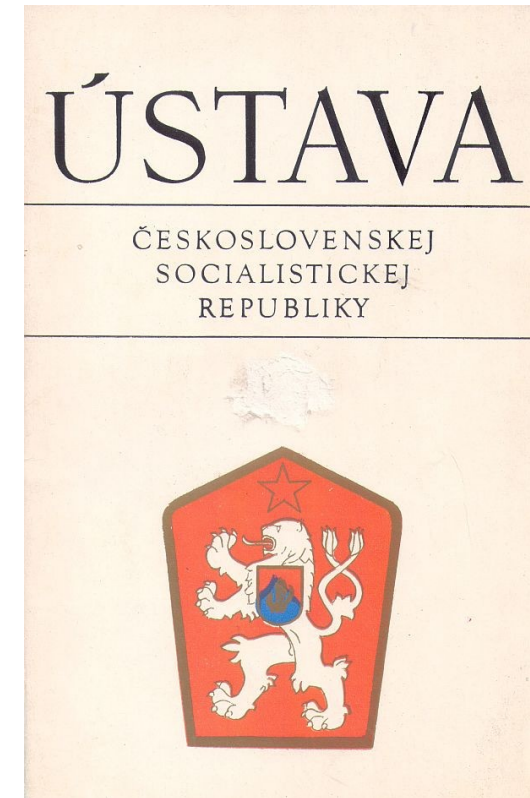
ÚSTAVA 9. KVĚTNA

- Ústava z roku 1948 („lidově demokratická ústava“)
- Přijata: 9. května 1948
- Charakter: formálně demokratická, ale fakticky autoritářská/totalitní
- Hlavní rysy:
 - Oficiálně navazovala na prvorepublikovou ústavu z roku 1920, ale její duch byl silně ovlivněn sovětským modelem.
 - Československo bylo definováno jako „lidově demokratická republika“.
 - Politický systém byl založen na jednotě všech „pokrokových“ sil – ve skutečnosti KSČ ovládala celý stát.
 - Národní shromáždění (jednokomorový parlament) bylo formálně nejvyšším orgánem, ale jeho rozhodování bylo předem určováno KSČ.
 - Prakticky šlo o ústavní fasádu, která legitimizovala vládu KSČ a likvidaci demokratických

SOCIALISTICKÁ ÚSTAVA

- Ústava z roku 1960 – přijata 11. července 1960
- Totalitní, silně ideologická
- Nový název státu: Československá socialistická republika (ČSSR)
- Vedoucí úloha KSČ: Ústava poprvé ústavně zakotvila vedoucí úlohu KSČ (čl. 4), čímž legitimizovala diktaturu jedné strany
- Nový státní znak, zdůraznění komunistických hodnot.
- Národní shromáždění zůstalo, ale bylo jen formálním schvalovacím orgánem.
- Formálně existovala, ale realita byla jiná – cenzura, perzekuce odpůrců režimu

FEDERALIZACE 1969

- Federalizace byla pokusem o reformu, ale po roce 1969 byla postupně oslabována normalizací
- Přeměna na federaci: Československo se stalo federativním státem – vznikly Česká socialistická republika (ČSR) a Slovenská socialistická republika (SSR) s vlastními vládami a parlamenty.
- Zachování vedoucí úlohy KSČ: Reformní proces Pražského jara byl potlačen invazí vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968.
- Formální rozdělení kompetencí mezi federaci a republiky, ale federální orgány (řízené KSČ) si udržely skutečnou moc.

VYBRANÉ ATRIBUTY REŽIMU

- Ústavní vývoj (dichotomie dikce a reality)
- Vedoucí role KSČ
- Systém Národní fronty
- Monopol marxismu-leninismu
- Represe a represivní orgány
- Vnitřní vývoj KSČ - kliky, elity versus masy, národnostní otázka, dogmatici versus reformátoři, vztah k SSSR a KSSS
- Satelity KSČ
- Národní výbory
- Ideologie
- Mlčení versus souhlas...
- Ekonomická politika a ekonomická realita

OPOZICE PO ROCE 1969

- Různé fáze
- Nezávislá kultura
- Charta 77 – apel na dodržování lidských práv (tzv. Helsinský proces)
- Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS; 1978)
- Nástup Gorbačova a uvolnění represe
- Politizace disentu, včetně zárodků určitých politických proudů
- Demokratická iniciativa (1987)
- Lidové noviny (1987)
- Hnutí za občanskou svobodu (1988)
- Obroda (1988)
- Mírový klub Johna Lennona (1988)
- křesťanský disent – pouť na Velehrad, Slovensko - manifestace
- Palachův týden (1989)
- Několik vět – petice (1989)

PŘECHOD K DEMOKRACII PO ČESKU (ČESKOSLOVENSKU)

PŘECHODY K DEMOKRACII: NĚKOLIK OBECNÝCH POZNÁMEK

Charakter (povaha) nedemokratického režimu

- Totalitní / posttotalitní / autoritářský
- Kitschelt: patrimoniální, byrokraticko-autoritářský a národně konsensuální komunismus

Typologie ukončení režimů

- Aktéři a strategie: pakt, vnucení, reforma, revoluce
- Aktéři a tempo: posílení demokratizace, přechod revolučním bojem, přechod transakcí, přechod zlomem
- Shrnutí: sjednaný p., p. kolapsem, p. sebevyloučením

Etapy přechodu

- přípravná, rozhodující, uvykací
- liberalizace, demokratizace, konsolidace

ČESKOSLOVENSKO POHLEDEM TEORIE A PRAXE PŘECHODŮ

- **Charakter (povaha) nedemokratického režimu**
 - Linz, Stepan: „zamrzlý posttotalitarismus“
 - Kitschelt: byrokraticko-autoritářský
- **Typologie ukončení režimů**
 - Huntington: přesun (kooperace)
 - Karlová, Schmitter: reforma
 - Linz, Stepan (Kunc, Dvořáková): kolaps
 - Novák: vynucený přechod masovou mobilizací, opozičními silami a mezinárodními událostmi
 - Szomolányi, Civín, Mrklas: kombinace kolapsu a jednání

OTEVŘENÍ ČESKOSLOVENSKÉHO PŘECHODU

- Nástup M. Gorbačova v SSSR - 1. signál
- Reformy v Maďarsku, Polsku, podzim 1989 v NDR
- Drobné změny i v ČSSR: mírné ekonomické reformy, zmírnění tlaku na kulturu, kritické příspěvky v médiích, růst dynamiky opozičního hnutí
- Klíčová událost - 17. listopad 1989 - studentské shromáždění

PŘÍČINY ZHROUCENÍ KOMUNISMU V ČESKOSLOVENSKU - DISKUSE

- Karel Vodička: strukturální slabost režimu, který byl silně závislý na podpoře Sovětského svazu, a jakmile tato podpora oslabila, systém se rychle rozpadl
- Ivo Možný analyzuje sociální dynamiku společnosti a ukazuje, že režim podkopala frustrace občanů z ekonomické stagnace, klientelismu a korupce. Možný argumentuje, že československá společnost byla již dlouhodobě nespokojená, ale zároveň pasivní. Totalitní režim postupně vytvořil systém "výsostných zón" – tedy privilegovaných sektorů, které udržovaly loajalitu klíčových skupin obyvatelstva. Když se však ekonomická situace zhoršila a sovětská moc zeslábla, tento systém se začal hroutit. Občané, kteří byli dlouho považováni za pasivní, překvapivě rychle přijali revoluční změny, protože se ukázalo, že jejich loajalita byla pouze povrchní a vynucená

PŘÍČINY ZHROUCENÍ KOMUNISMU V ČESKOSLOVENSKU - DISKUSE

- Jacques Rupnik: význam mezinárodního kontextu, zejména na perestrojku Michaila Gorbačova, která oslabovala schopnost východoevropských režimů udržet si moc
- Timothy Garton Ash: rostoucí vliv disidentských skupin a jejich schopnost mobilizovat společnost v klíčových okamžicích roku 1989
- Herbert Kitschelt: rigidní centralizované režimy jako československý byly méně flexibilní a hůře odolávaly tlaku na změnu

AKTÉŘI, FÁZE, STRATEGIE

- Umírnění z obou „táborů“
- Antiautoritáři: OF, VPN - antistranická a antihierarchická uskupení, krizové štáby
- Malá část pragmatické (nikoli reformistické!) elity odcházejícího režimu
- Osobnosti: Havel, Čalfa; později Klaus, Zeman, Mečiar...
- Prolnutí fáze liberalizace a demokratizace
- Strategie aktérů se formovala až v průběhu tranzice – většina z aktérů nebyla připravena
- Otázka různých konspiračních teorií

KLÍČOVÉ BODY ČS. PŘECHODU

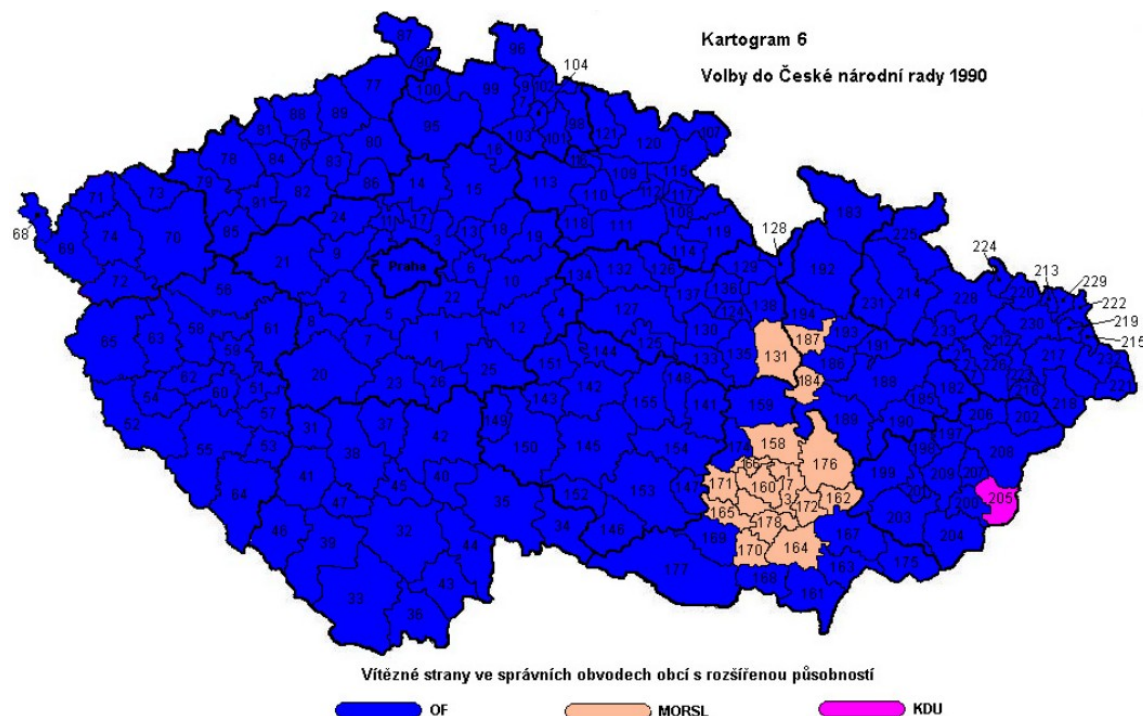
- Občanské fórum - vznik, vývoj a rozpad
- Veřejnost proti násilí – vznik, vývoj a rozpad
- Ekonomická reforma
- Státoprávní spory a rozpad federace
- Ústava a zákonodárství
- Role parlamentů

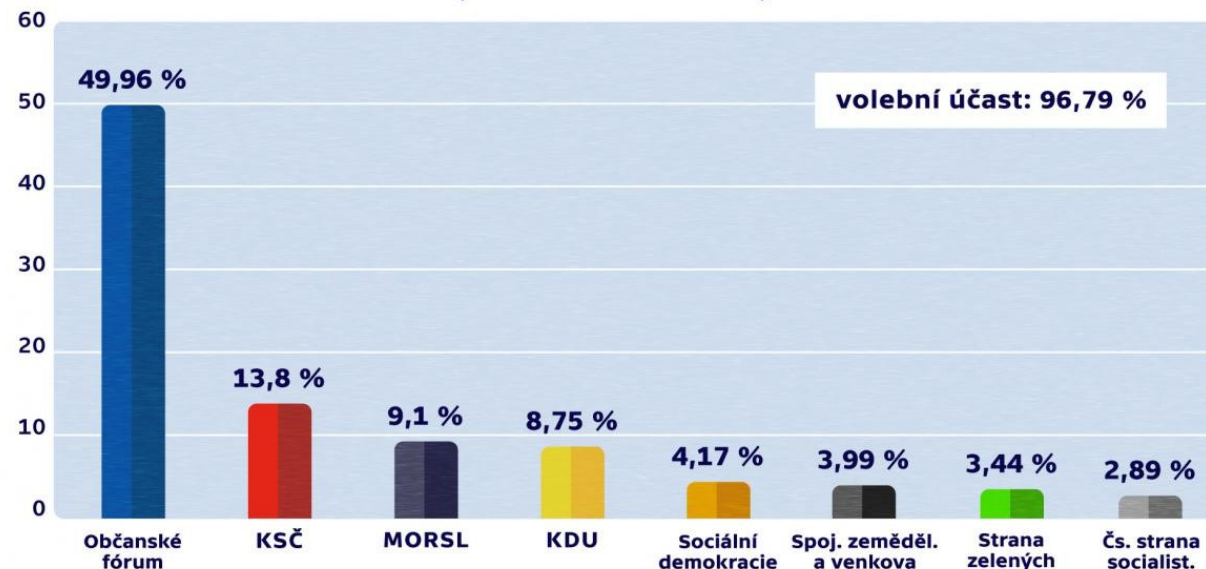
VOLBY 1990

Česká republika

- triumf OF
- do FS/ČNR dále: KSČ, KDU, HSD-SMS
- mimo: ČSSD, SZV, SZ, ČSS...

Výsledky voleb do Sněmovny národů Federálního shromáždění (8. – 9. června 1990)

Slovensko

- vítězství VPN, ale podstatně méně přesvědčivé
- dále: KDH, KSČ, SNS, Spolužití, do SNR i DS a SZ

FÁZE PŘECHODU

- 1. Liberalizace**
- 2. Demokratizace**
- 3. Konsolidace**

FÁZE KONSOLIDACE

- Zvýšení akceptace pravidel,
 - Institucionalizace postupů
 - Upevnění institucionálních struktur
-
- Klaus von Beyme (1996): „Konsolidaci je možno považovat za ukončenou tehdy, jestliže všechny relevantní skupiny akceptují pravidla hry.“

FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ PROCES KONSOLIDACE

- Hospodářský kontext
- Mezinárodní souvislosti
- Konfliktní linie ve společnosti
- Regionální kontext

ÚROVNĚ KONSOLIDACE

- Konstituční k.
- K. systémů zájmových skupin a pol. stran
- K. poměrů u neformálních, nepřímých aktérů (armáda, podnikatelé...)
- K. občanské společnosti

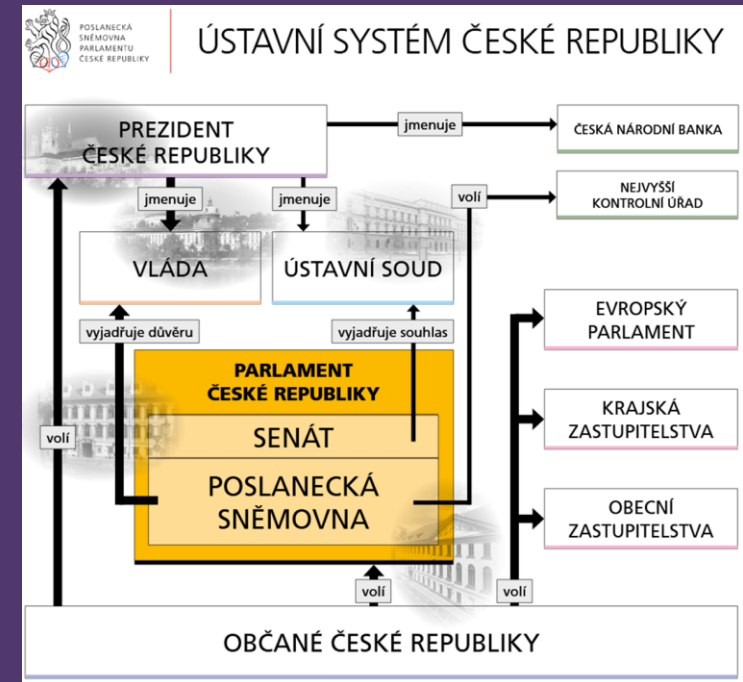
KONSOLIDACE ČESKÉ DEMOKRACIE (1998)

rovina	stav
konstituční	ano, s výjimkou některých souvisejících bodů (zj. volební systém, některá ústavní pravidla – prezident/vláda aj.)
přímí aktéři	spíše ano, zejména politické strany (výj. KSČM), u zájmových skupin existuje několik zásadních problémů
nepřímí aktéři	napůl, obtížná měřitelnost (např. výzkumy signalizují zvyšující se důvěru armádě)
občanská společnost	trvá nejdéle, zdaleka není ukončena, výzkumy potvrzují vzrůstající pol. participaci občanů

KONSOLIDACE ČESKÉ DEMOKRACIE (2025)

rovina	stav
konstituční	ano, ale teprve poté, kdy z Hradu odešel Zeman; otázkou je, co bude v dalších letech
přímí aktéři	spíše ano, byť značně posílila uskupení, jež přinejmenším v některých aspektech představují antisystémovou opozici a nepanuje soulad v ZP/BP; naprosto nejistá budoucnost
nepřímí aktéři	otázkou je míra oligarchizace
občanská společnost	trvá nejdéle, ještě stále není ukončena, objevují se jak pozitivní efekty, tak i projevy nespokojenosti s celkovým směřováním země se značně destrukčním potenciálem

ÚSTAVA ČR: VZNIK, VÝVOJ, ZÁKLADNÍ PRINCIPY

ÚSTAVNÍ VÝVOJ 1989-1992

- listopad 1989 - vypuštění článků o vedoucí úloze KSČ, NF a marxismu-leninismu □ základní předpoklad pro politický pluralismus
- únor 1990 - zásadní proměna podoby parlamentu: zkrácení volebního období (cesta ke svobodným volbám), zakotvení institutu volného poslaneckého mandátu
- červen 1990 - první svobodné parlamentní volby do obou komor FS a obou republikových národních rad
- leden 1991 - přijetí Listiny základních práv a svobod (později recipována do právního řádu samostatné ČR)
- červenec 1991 - ústavní zákon o referendu jako možná cesta k vyřešení státoprávních sporů / nebylo využito
- červen 1992 - druhé parlamentní volby
- září 1992 - SNR schvaluje Ústavu SR, která ji prohlásí za svrchovaný a suverénní stát
- 25.11.1992 - FS přijímá ústavní zákon o zániku čs. federace
- 16.12.1992 - ČNR přijímá Ústavu ČR

OKOLNOSTI VZNIKU ÚSTAVY ČR

prof. Jan Filip

- Ústava nevznikla v důsledků vítězství v revoluci nebo ve válce, ani v důsledku porážky; nebyla ani důvodem demokratizace
- Vznikla jako pragmatické řešení složité státoprávní a politické situace
- Nebyla výsledkem tužeb, ani aspirací – a dokonce vznikla v době, kdy se teprve hledala idea české státnosti

PROCES PŘIJÍMÁNÍ ÚSTAVY ČR

- Ustavení dvou komisí:
 - Vládní (předseda – V. Klaus, místopředseda – J. Kalvoda, sekretář – C. Svoboda, členové: F. Šedivý, J. Vlach, V. Cepl, D. Kroupa, V. Benda, V. Peřich, J. Litomiský, M. Výborný, V. Novotný, M. Sylla, P. Zářecký, D. Hendrych)
 - Parlamentní – komise předsednictva ČNR (M. Benda, J. Bílý, P. Hirsch, A. Hrazdíra, I. Janů, H. Marvanová, I. Mašek, J. Ortman, J. Payne, A. Röschová, V. Sochor, M. Uhde, J. Vik)
- Návrhy politických stran a hnutí – některé ve formě tezí, jiné kompletní: ČSSD, Levý blok, LSU-ČSS, OH, Koruna česká

PROCES PŘIJÍMÁNÍ ÚSTAVY ČR

- Při projednávání převažovala “většinová” strategie vládní koalice – návrhy opozice byly diskutovány jen s ohledem na nutnost její podpory
- Říjen příprava čisté verze Ústavy: první články byly převzaty ze starších návrhů, články o moci zákonodárné psali Miroslav a Jindřiška Syllovi, články k prezidentovi psal Cyril Svoboda, články o vládě Dušan Hendrych, moc soudní pak František Zoulík. Hendrych také napsal pasáže týkající se České národní banky a Nejvyššího kontrolního úřadu, územní samosprávu psal Pavel Zářecký.
- Následovala závěrečná oponentura tři ústavních právníků – Pavel Peška, Vladimír Klokočka a Pavel Holländer
- Článek 9 o podstatných náležitostech demokratického právního státu inspirovaný německým Základním zákonem a navržený Ivanou Janů

PROCES PŘIJÍMÁNÍ ÚSTAVY ČR

- 15. 12. 1992 se sešli zástupci vládních stran a uzavřeli písemnou dohodu , v níž sjednali, že nebude přijat žádný pozměňovací návrh předložený v diskusi, ledaže se na tom dohodnou všechny vládní strany.
- 16. 12. 1992 proběhlo hlasování – z množství pozměňovacích návrhů byl úspěšný jen návrh poslance Pavla Hirše, který vrátil do Ústavy poměrný volební systém pro Sněmovnu a většinový pro Senát.
- V závěrečném hlasování bylo ze 198 přítomných 172 pro, 16 proti a 10 se zdrželo – proti nebo se zdrželi poslanci zvolení za republikány, LB, moravisty a někteří poslanci za LSU

ZÁKLADNÍ SPORNÉ BODY

- bikameralismus
- pravomoc PS samu sebe rozpustit
- trestní parlamentní řízení proti ministrům
- volební systémy do obou komor
- 3/5 versus nadpoloviční většina pro ústavní zákony
- územní samospráva - zemské uspořádání – zemské zákonodárství
- spor o přímou demokracii – referenda
- Listina základních práv a svobod

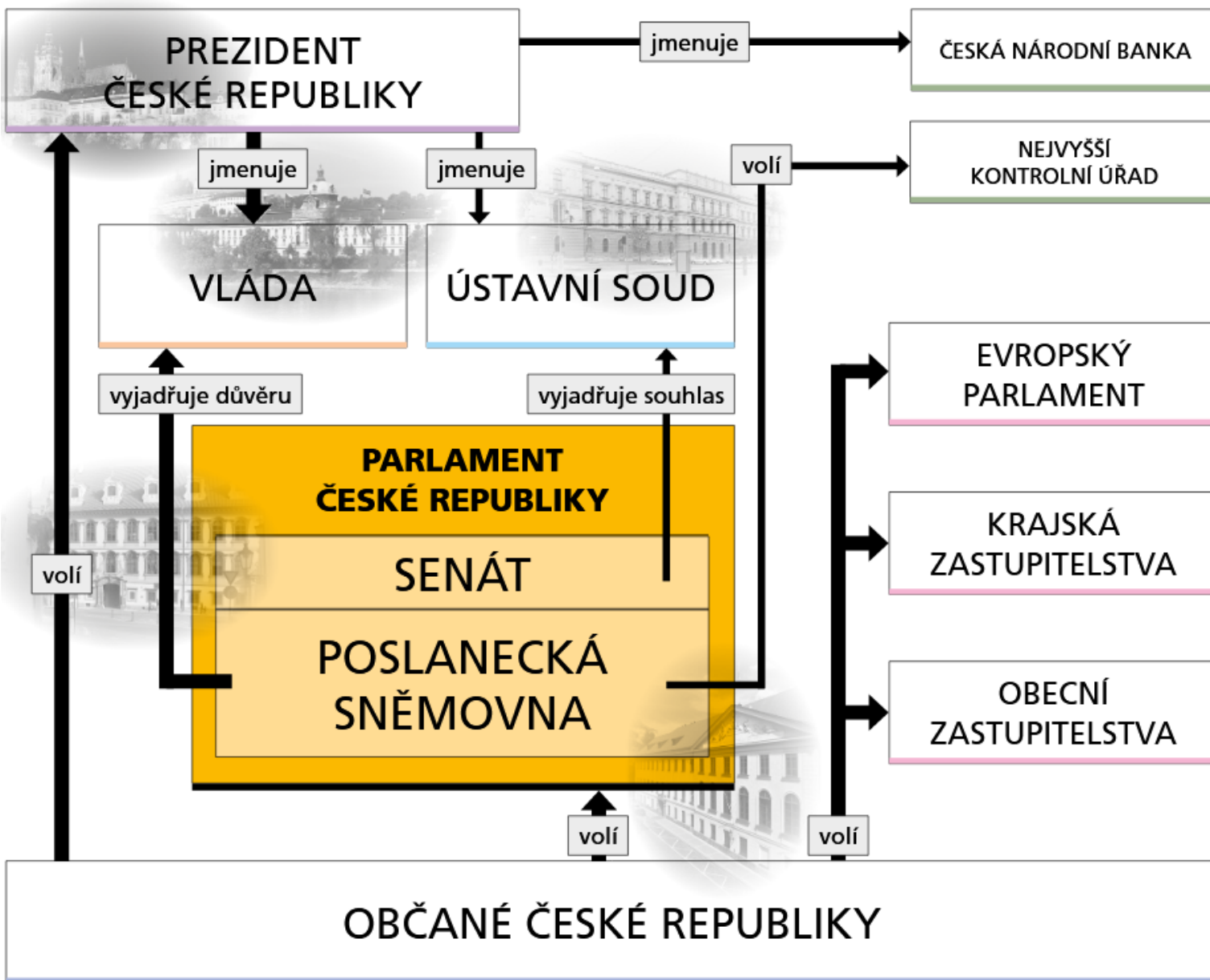
ZDROJE ÚSTAVY

- zásadní návaznost na ústavní listinu z roku 1920
- málo patrný je i vliv ústavy z roku 1960, resp. její federalizační novely z roku 1968 – konstrukce Ústavního soudu
- španělská ústava – pravidla pro jednání společné schůze obou komor
- tzv. malá polská ústava – rozlišení hlasování o návrzích zákonů , které Senát zamítl nebo vrátil s pozměňovacími návrhy
- Francie a USA – parciální obnova Senátu po 1/3
- Německo a Polsko – vztah komor v ZD procesu

ZÁKLADNÍ ÚSTAVNÍ A POLITICKÉ PRINCIPY

- svrchovanost lidu a reprezentativní demokracie
- dělba moci - parlamentarismus – klasického republikánského typu s prvky racionalizace; dualismus jednotlivých složek moci
- jednotný (unitární) stát
- právní stát (vláda práva); ústavnost - silná pozice Ústavního soudu
- lidská práva – Listina
- většinový princip a ochrana menšin
- volná soutěž politických stran
- odmítnutí násilí jako prostředku politiky
- územní a profesní samospráva

ÚSTAVNÍ SYSTÉM ČESKÉ REPUBLIKY

ÚSTAVNÍ VÝVOJ DO ROKU 2024

- 1993 - vznik České republiky - Ústava se stává základním zákonem a v ní zakotvené instituce, jsou-li ustaveny, přebírají své funkce
- září 1995 - zákon o volbách do Parlamentu ČR - cesta k naplnění Senátu
- 1996 - volby do PS a Senátu
- 1997 - ústavní zákon o zřízení VÚSC (krajů) - naplněn v roce 2000
- 1998 - zákon o zkrácení volebního období do PS coby řešení vládní krize z konce roku 1997
- 1998-2002 - pokusy o zásadnější reformy ústavy a volebního systému končí nezdarem - výsledkem je stávající podoba volebního systému do PS
- 2002 - ústavní zákon o referendu v otázce přistoupení ČR k EU
- 2003 - naplnění Nejvyššího správního soudu
- 2009 – Ústavní soud „ruší“ předčasné volby
- 2012 – změna způsobu volby prezidenta republiky

ČESKÝ PARLAMENTARISMUS

ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA

- Vladimír Klokočka a/versus Giovanni Sartori
 - klasický republikánský parlamentarismus s některými drobnými racionalizačními opatřeními a nově též prezidiálními rysy
 - parlamentarismus s převahou parlamentu
- Bikameralismus
- Pozitivní parlamentarismus
- Parlament pracovního typu
- Parlamentarismus spojený s multipartismem polarizovaného typu a bez dominantní politické strany

ČESKÝ BIKAMERALISMUS

- Dvoukomorový parlament – návaznost na tradici Rakousko-Uherska a I. republiky s významnými odlišnostmi:
 - ✓ Odlišné role a funkce obou komor
 - ✓ Odlišná délka mandátu
 - ✓ Odlišné volební systémy
- Jednání obou komor se řídí vlastními jednacími řády

ZÁKLADNÍ FUNKCE PARLAMENTU ČR

- Kontrolní
- Reprezentační
- Legislativní
- Kreační

REPREZENTAČNÍ ROLE

- Vychází z absolutně převažujícího reprezentativního charakteru českého ústavního a politického systému
- Obě komory reprezentují všechny voliče – reprezentace je odlišná jen v důsledku rozdílných volebních systémů

KREAČNÍ PRAVOMOCI PČR

Z ústavy:

- PS - návrh na jmenování prezidenta a viceprezidenta NKÚ prezidentovi republiky
- Senát - souhlas se jmenováním soudců ÚS

Dále:

- veřejný ochránce práv a jeho zástupce - volí PS z návrhů prezidenta a Senátu
- mediální rady
- Pozemkový fond, členové NKÚ, Úřad na ochranu osobních údajů...

KONTROLNÍ FUNKCE PČR

Klíčová je kontrolní funkce vůči složkám výkonné moci - zejména vládě, částečně i prezidentovi republiky

- ➔ Poslanecká sněmovna - vláda ČR; zpravodajské služby
- ➔ Senát - prezident republiky
- ➔ obě komory - pravomoci v oblasti bezpečnosti státu

POSLANECKÁ SNĚMOVNA A VLÁDA ČR

Vláda je odpovědna Poslanecké sněmovně

- odpovědnost se projevuje zejména v hlasování o důvěře / nedůvěře (vyšší kvorum - projev racionalizovaného parlamentarismu)
 - ❖ jednání o důvěře probíhá do 30 dnů od jmenování vlády, a to vždy
 - ❖ vláda může také sama požádat o vyslovení důvěry, a to buď samostatně nebo v souvislosti s návrhem zákona
 - ❖ návrh na vyslovení nedůvěry může podat nejméně 50 poslanců

KONTROLNÍ MECHANISMY PS VŮČI VLÁDĚ

- vyjádření důvěry / nedůvěry
- doporučení PS vládě
- schvalování státního rozpočtu - klíčové politikum - může podat jen vláda, a to nejpozději 3 měsíce před začátkem rozpočtového roku - zvláštní procedura trojího čtení (viz příště)
- schvalování státního závěrečného účtu
- interpelace
- právo požadovat informace a vysvětlení od členů vlády a vedoucích správních úřadů
- účast ministrů či jejich náměstků na zasedání výborů PS (platí i pro Senát)
- vyšetřovací komise PS

PARLAMENT ČR A PREZIDENT

- prezident je neodpovědný, nikoli však absolutně
 - výjimkou je možnost stíhat prezidenta pro velezradu, a to před ÚS na základě žaloby Senátu (čl. 65 Ústavy - 3/5 většina) a se souhlasem PS (taktéž 3/5 většina)
- obě komory se mohou navíc usnést, že prezident nemůže ze závažných důvodů vykonávat svůj úřad; jeho pravomoci jsou pak převedeny na předsedu vlády a předsedu PS, příp. Senátu

PRAVOMOCI PČR V OBLASTI BEZPEČNOSTI STÁTU

- obě komory mají rovnocenné postavení
- vyhlášení válečného stavu
- souhlas s vysláním či pobytem ozbrojených sil jiných států na území ČR
- souhlas s účastí ČR v obranných systémech mezinárodní organizace, jíž je ČR členem
- souhlas s vysláním ozbrojených sil ČR mimo území státu
- PS také kontroluje zpravodajské služby (BIS, VOZ, NBÚ)

POSTAVENÍ PREZIDENTA REPUBLIKY

- Volen přímo na 5 let (max. 2 x za sebou)
- Hlava státu, z výkonu funkce není odpovědný, neodvolatelný

Bez kontrasignace	S kontrasignací
Jmenuje a odvolává premiéra a na jeho návrh členy vlády	Sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy
Svolává zasedání PS	Zastupuje stát navenek
Rozpouští PS	Vrchní velitel ozbrojených sil
Jmenuje soudce Ústavního soudu	Uděluje státní vyznamenání
Jmenuje předsedu a místopředsedy Nejv. soudu	Pověřuje a odvolává vedoucí zastupitelských misí
Suspenzivní právo veta	Vyhlašuje volby do PS a Senátu
Kontrasignace zákonů	Jmenuje a povyšuje generály
Jmenuje prezidenta a viceprezidenta NKÚ	Přijímá vedoucí zastupitelský misí
Jmenuje členy Bankovní rady ČNB a jejího guvernéra	Jmenuje soudce
Odpouští a zmírňuje tresty	Uděluje amnestii

POLITICKÁ POZICE PREZIDENTA REPUBLIKY

- ❖ Tradičně podstatně silnější
- ❖ Tzv. Hrad – neformální občanská a politická autorita, resp. Intelektuálně-zájmové mocenské uskupení
- ❖ Hledání vztahu k politickým stranám, vládě a veřejnosti
- ❖ Otázka způsobu volby prezidenta

Prezidenti samostatné ČR

1993-2003	<u>Václav Havel</u> (poprvé zvolen bez větších problémů, znovuzvolen těsnou většinou)
2003-2013	<u>Václav Klaus</u> (poprvé zvolen až ve 3. kole 3. volby, podruhé ve 3. kole 2. volby)
2013-2023	<u>Miloš Zeman</u> (první a druhý přímo volený prezident, zvolen vždy ve 2. kole)
2023-...	<u>Petr Pavel</u> (třetí přímo volený prezident, zvolen ve 2. kole)

PREZIDENT REPUBLIKY A VLÁDA ČR

Z podstaty komplikované vztahy

- legitimita rozdílného typu – posíleno zavedením přímé volby
- mocenské zápolení: stranická politika, „kohabitace“ po česku, zahraniční politika...
- odlišný typ pravomocí
- odlišné kontrolní mechanismy
- brzdy a protiváhy: výběr a jmenování premiéra, kontrasignace, prezidentské veto, společné kreační pravomoci, žaloba k ÚS...

VLÁDA ČR - ZÁKLADNÍ INFORMACE

- vrcholný orgán výkonné moci
- skládá se z předsedy, místopředsedů a ministrů (počet není nikde stanoven)
- odpovědna Poslanecké sněmovně
- premiér jmenován prezidentem a na jeho návrh jsou jmenováni i odvoláváni ostatní členové vlády
- do 30 dnů od jmenování předstupuje před PS se žádostí o důvěru
- vyslovení důvěry / nedůvěry
- premiér - demise do rukou prezidenta; ostatní členové ji podávají prostřednictvím premiéra
- vláda rozhoduje ve sboru (nadpoloviční většinou všech členů)
- ministerstva a jiné úřady lze zřídit jen zákonem

POSTAVENÍ PREMIÉRA

- Kontinentální typ parlamentarismu s rozhodující rolí parlamentu, v našem případě zejména Poslanecké sněmovny
- premiér - *první mezi rovnými* - jestliže se vláda usnese podat demisi, musí se podřídit
- Přesto někteří premiéři byli skutečně dominantní
 - Klaus I
 - Zeman
 - Babiš I/II

ČEŠTÍ PREMIÉŘI

		Počet dní v úřadu	Pořadí
Václav Klaus	ODS	1.828	1.
Josef Tošovský	nestr	218	
Miloš Zeman	ČSSD	1.460	3.
Vladimír Špidla		755	
Stanislav Gross		274	
Jiří Paroubek		498	
Mirek Topolánek	ODS	997	7.
Jan Fischer	nestr	461	
Petr Nečas	ODS	1.109	6.
Jiří Rusnok	nestr	219	
Bohuslav Sobotka	ČSSD	1.427	4.
Andrej Babiš	ANO2011	1.472	2.
Petr Fiala	ODS	1.241	5.

<i>ODS</i>	<i>5.175</i>
<i>ČSSD</i>	<i>4.414</i>
<i>ANO2011</i>	<i>1.472</i>
<i>Nestr.</i>	<i>898</i>

VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY OD ROKU 1992

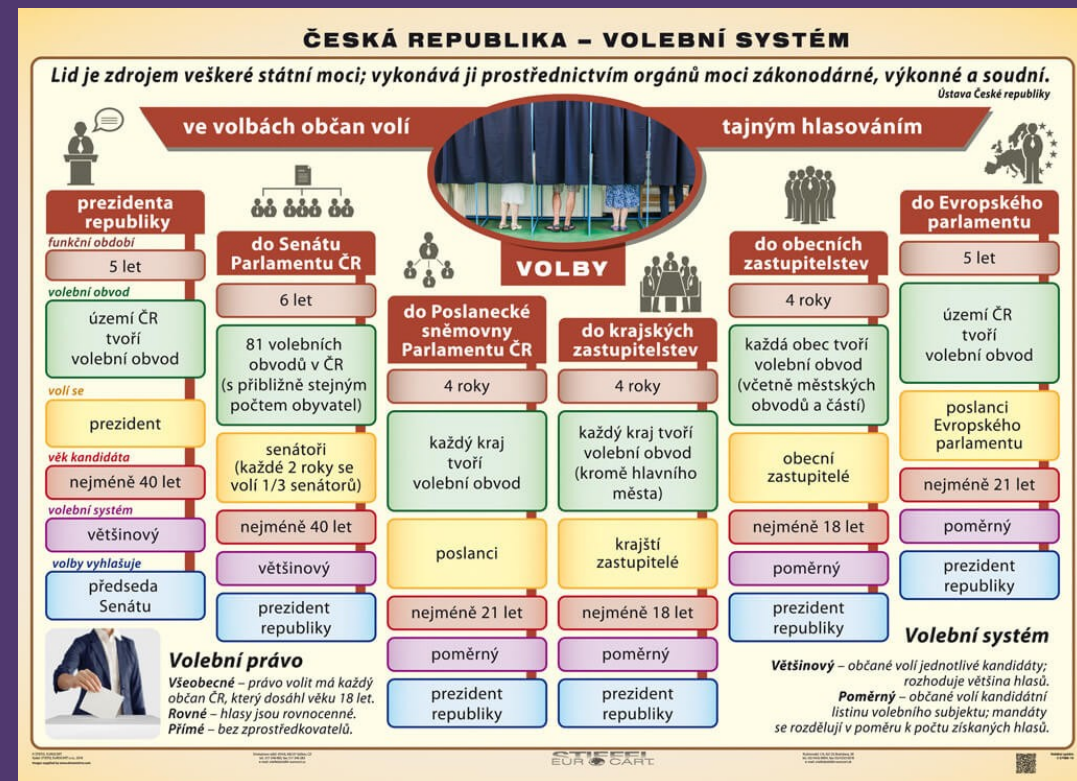
1	1992/96	ODS + KDU-ČSL + ODA + KDS	Václav Klaus	105	9:3:3:2	Minimální vítězná koalice s nejmenší programovou vzdáleností svých členů, minimální vítězná ideologicky propojená koalice
2	1996/7	ODS + KDU-ČSL + ODA	Václav Klaus	99 (100)	8:4:4	Menšinová koaliční
3	1997/8	US + KDU-ČSL + ODA	Josef Tošovský	(dův. 123)	---	Menšinová polopolitická (poloúřednická) koaliční s časově omezeným mandátem
4	1998-2002	ČSSD	Miloš Zeman	74	20	Menšinová jednobarevná
5	2002/4	ČSSD + KDU-ČSL + US	Vladimír Špidla	101	11:3:3	MVK s nejmenším počtem mandátů, MVK s nejmenší programovou vzdáleností svých členů, MVK ideologicky propojená
6	2004/5	ČSSD + KDU-ČSL + US	Stanislav Gross	101	11:3:3	totéž
7	2005/6	ČSSD + KDU-ČSL + US	Jiří Paroubek	101	12:3:3	totéž
8	2006/7	ODS	Mirek Topolánek	81	15 (9/6)	Menšinová jednobarevná – nedostala důvěru PS
9	2007/9	ODS + KDU-ČSL + SZ	Mirek Topolánek	100 (+2)	8:4:4	Menšinová koaliční (<i>resp. MVK s nejmenším počtem mandátů, progr. vzdáleností, ideologicky propojená koalice</i>)
10	2009/10	(ODS + ČSSD + SZ)	Jan Fischer	(dův. 156)	17	Vláda odborníků - nestraníků s širokou politickou podporou (původně s jasným dočasným mandátem - půdorys VK)
11	2010/13	ODS + TOP09 + VV (Lidem)	Petr Nečas	118	6:5:4 (+1)	Minimální vítězná koalice s nejmenší programovou vzdáleností, ideologicky propojená
12	2013	?	Jiří Rusnok	93	?	Vláda odborníků (prezidentský kabinet) - nedostala důvěru
13	2013/17	ČSSD + ANO2011 + KDU-ČSL	Bohuslav Sobotka	111	8:6:3	MVK s nejmenší programovou vzdáleností svých členů, ideologicky propojená
14.	2017/18	ANO2011	Andrej Babiš	78	15	Menšinová jednobarevná - nedostala důvěru PS
15.	2018/21	ANO2011 + ČSSD	Andrej Babiš	93	10:5	Menšinová koaliční
16.	2021/...	ODS+TOP09+KDU-ČSL+STAN(+Piráti do 2024)	Petr Fiala	108/104	6:2:3:4(:3)	Většinová nadbytečná / MVK

TYPY VLÁD

- Převažují vlády koaliční - z toho 7 MVK, 3 menšinové
- Zastoupeny jsou i jednobarevné kabinety, pouze 1 však získal důvěru
- Specifický typ představují vlády Tošovského, Fischera, Rusnoka
- Během **33** let se vystříдалo 16 vlád a 13 premiérů. Rozdíly panují v jednotlivých dekáдах a volebních obdobích sněmovny: 1992-2002 – 4 vlády a 3 premiéři (, 2002-2013 – 7 vlád a 6 premiérů, od 2013 – 5 vlád a 4 premiéři
- ***ČR se nijak zásadně nevymyká kontinentálnímu průměru, lehce nadprůměrná je variabilita vlád, a to zejména z hlediska jejich vztahu k Poslanecké sněmovně.***

	Většinové vlády	Menšinové vlády	Celkem
Koaliční vlády	7	3	10
Jednobarevné vlády	-	3	3
<i>Specifické případy</i>	(2)	(1)	3
Celkem	7 (9)	6 (7)	16

VOLBY A VOLEBNÍ SYSTÉMY

PŘÍMÉ VOLBY V ČESKÉ REPUBLICE

• Prezident republiky	poslední 2023, příští 2028
• Poslanecká sněmovna	poslední 2021, příští 2025 a 2029
• Senát	poslední 2024, příští 2026, 2028, 2030
• Zastupitelstva krajů	poslední 2024, příští 2028
• Zastupitelstva měst a obcí	poslední 2022, příští 2026, 2030
• Evropský parlament	poslední 2024, příští 2029

ČESKÁ REPUBLIKA – VOLEBNÍ SYSTÉM

Lid je zdrojem veškeré státní moci; vykonává ji prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní.

Ústava České republiky

ve volbách občan volí

tajným hlasováním

VOLBY

prezidenta republiky
funkční období
5 let
volební obvod
území ČR tvoří volební obvod
volí se
prezident
věk kandidáta
nejméně 40 let
volební systém
většinový
volby vyhlašuje
předseda Senátu

do Senátu Parlamentu ČR
6 let
81 volebních obvodů v ČR (s přibližně stejným počtem obyvatel)
senátoři (každé 2 roky se volí 1/3 senátorů)
nejméně 40 let
většinový
prezident republiky

do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR
4 roky
každý kraj tvoří volební obvod
poslanci
nejméně 21 let
poměrný
prezident republiky

do krajských zastupitelstev
4 roky
každý kraj tvoří volební obvod (kromě hlavního města)
krajští zastupitelé
nejméně 18 let
poměrný
prezident republiky

do obecních zastupitelstev
4 roky
každá obec tvoří volební obvod (včetně městských obvodů a částí)
obecní zastupitelé
nejméně 18 let
poměrný
prezident republiky

do Evropského parlamentu
5 let
území ČR tvoří volební obvod
poslanci Evropského parlamentu
nejméně 21 let
poměrný
prezident republiky

Volební systém

Většinový – občané volí jednotlivé kandidáty; rozhoduje většina hlasů.

Poměrný – občané volí kandidátní listinu volebního subjektu; mandáty se rozdělují v poměru k počtu získaných hlasů.

Volební právo

Všeobecné – právo volit má každý občan ČR, který dosáhl věku 18 let.
Rovné – hlasy jsou rovnocenné.
Přímé – bez zprostředkovatelů.

VOLEBNÍ SYSTÉMY V ČESKU - ZÁKLADNÍ PŘEHLED

Většinový dvoukolový s uzavřeným 2. kolem	Senát	
	Prezident republiky	
Poměrného zastoupení listinného typu	Poslanecká sněmovna	2 skr., Imperialiho kvóta, M = 5-26, 5 % (pro koalice 8 a 11 %), 4 pref. hlasy
	Zastupitelstva obcí	1 skr., 5 %, M = 6-65, ingerence ZO, panašování
	Zastupitelstva krajů	1 skr., modifikovaný D'Hondt, M = 45-65, 4 pref. hlasy
	Evropský parlament	1. skr., D'Hondt, M = 21, 2 pref. hlasy

VOLEBNÍ SYSTÉM DO SENÁTU

- Většinový princip vyplývá z ústavy
- Dvoukolový většinový – absolutní většina (při volbách ZD tělesa prakticky neužívaný)
častá negativní volba ve druhém kole
- Efekty:
 - Posilování „nezávislých“ a středových kandidátů, kteří „nejméně vadí“ – částečná relevance jinak nerelevantních stran
 - Výrazně podléhá dobovým náladám (viz 4K 2000, ODS 2006, ČSSD po roce 2008-12, opozice/vláda po r. 2017)
 - Posilování (regionálních) osobností a kandidátů s populárním povoláním (lékaři, učitelé, starostové...)
 - Výrazné oslabování extremistů

VOLEBNÍ SYSTÉM DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY DO ROKU 2000

- **Základní proměnné**

- velké volební obvody – jen (průměr 25 mandátů)
- dvě skrutinia
- Hagenbach-Bischoffova kvóta
- 5 % klauzule (7 % pro 2 strany, 9 % pro 3 a 11 % pro vícestranické koalice) - jediná proměnná omezující proporcionalitu
- 4 preferenční hlasy (10 % hranice pro posun)

- **Účinky a fakta**

- Vysoká míra proporčnosti
- Nefavorizoval vítěznou stranu ani strany silnější, naopak svojí silnou proporcionalitou posiloval postavení malých stran - napomáhal vládní nestabilitě a neakceschopnosti
- Posilování postavení antisystémových formací (KSČM, SPR-RSČ)
- Nízká personalizace
- Volilo se v neexistujících krajích

	1992		1996		1998	
	%	křesla	%	křesla	%	křesla
ČSSD	6,5	16	26,4	61	32,3	74
ODS	29,7	76	29,6	68	27,7	63
KSČM	14	35	10,3	22	11	24
KDU-ČSL	6,3	15	8,1	18	9	20
US-DEU	0	0	0	0	8,6	19
SZ	0	0	0	0	1,1	0
SPR-RSČ	6	14	8	18	3,9	0
ODA	5,9	14	6,4	13	0	0
LSU	6,5	16	0	0	0	0
HSD-SMS	5,9	14	0	0	0	0

REFORMA VOLEBNÍHO SYSTÉMU 2000/2001

- **2000 - změna většiny základních parametrů:**
 - 35 volebních obvodů (5-8 mandátů)
 - Modifikovaný D'Hondt (od 1,42)
 - Aditivní kvorum (5%-20%)
 - + jiný způsob financování stran – větší podíl za mandáty než za získané hlasy
- ***Podle modelových propočtů by systém vedl k zisku absolutní většiny mandátů pro jednu stranu – ODS v roce 1996 a ČSSD v roce 1998***
- **1999-2001 – velká diskuse mezi odbornou veřejností**
 - Pro reformu: Miroslav Novák, Petr Fiala, Miroslav Mareš, Michal Kubát, Tomáš Lebeda...
 - Proti reformě: Michal Klíma, Jiří Kunc, Vladimíra Dvořáková, Karel Vodička, Vojtěch Šimíček, Jan Filip, Jiří Pehe...
- **2001 - reformu zastavil Ústavní soud – na návrh prezidenta zrušil většinu jejích výsledků**

VOLEBNÍ SYSTÉM DO ROKU 2021

- **Kompromisní podoba po pádu volební reformy**
- **Hybrid**
 - 14 volebních krajů – nesrovnatelná velikost (5-25 mandátů) a tudíž zcela odlišné až protikladné efekty – viz výsledky letošních voleb
- **Jediné skrutinium**
- **D'Hondt**
- **Aditivní kvorum zůstalo**
- **4 preferenční hlasy – od voleb 2010 5 % hranice pro posun na kandidátce**

VOLBY 2002

ČSSD	30,2	70	35
ODS	24,47	58	29
KSČM	18,51	41	20,5
Koalice	14,27	31	15,5

Propad hlasů: 12,55 %
SNK-ED, SZ...

VOLBY 2006

ODS	35,38	81	40,5
ČSSD	32,32	74	37
KSČM	12,81	26	13
KDU-ČSL	7,22	13	6,5
SZ	6,29	6	3

Propad hlasů: 5,98 %
SNK-ED...

POKUS O REFORMU VOLEBNÍHO SYSTÉMU 2007/2008

- **Reakce na patový výsledek voleb z roku 2006**
- **Kýžené efekty:**
 - Vyšší proporcionalita (zejména pro menší strany)
 - Větší odstup v zisku mandátů pro první a druhou stranu („bonus pro vítěze“)
- **Tři návrhy paragrafového znění do PS**
 1. 175 křesel ve 14 krajích za pomoci St.-Lague + 25 křesel celostátní úroveň - nejsilnější strana d'Hondt, ostatní St.-Lague/dánský dělitel
 2. Kraje se spojují do NUTS II, tam Hagenbach-Bischoff/Hare, zbývající mandáty získává vítězná strana
 3. Distribuce mandátů na celostátní úrovni, d'Hondt, část mandátů - tzv. degresivní bonus (max. 10 křesel pro vítěze)
- ***Reforma ztroskotala na rozpadu vládní koalice a pádu vlády***

VOLBY 2010

ČSSD	22,08	56	28
ODS	20,22	53	26,5
TOP 09	16,7	41	20,5
KSČM	11,27	26	13
VV	10,88	24	12

Propad hlasů: 18,85 %
*KDU-ČSL, SPOZ,
Suverenita, SZ...*

VOLBY 2013

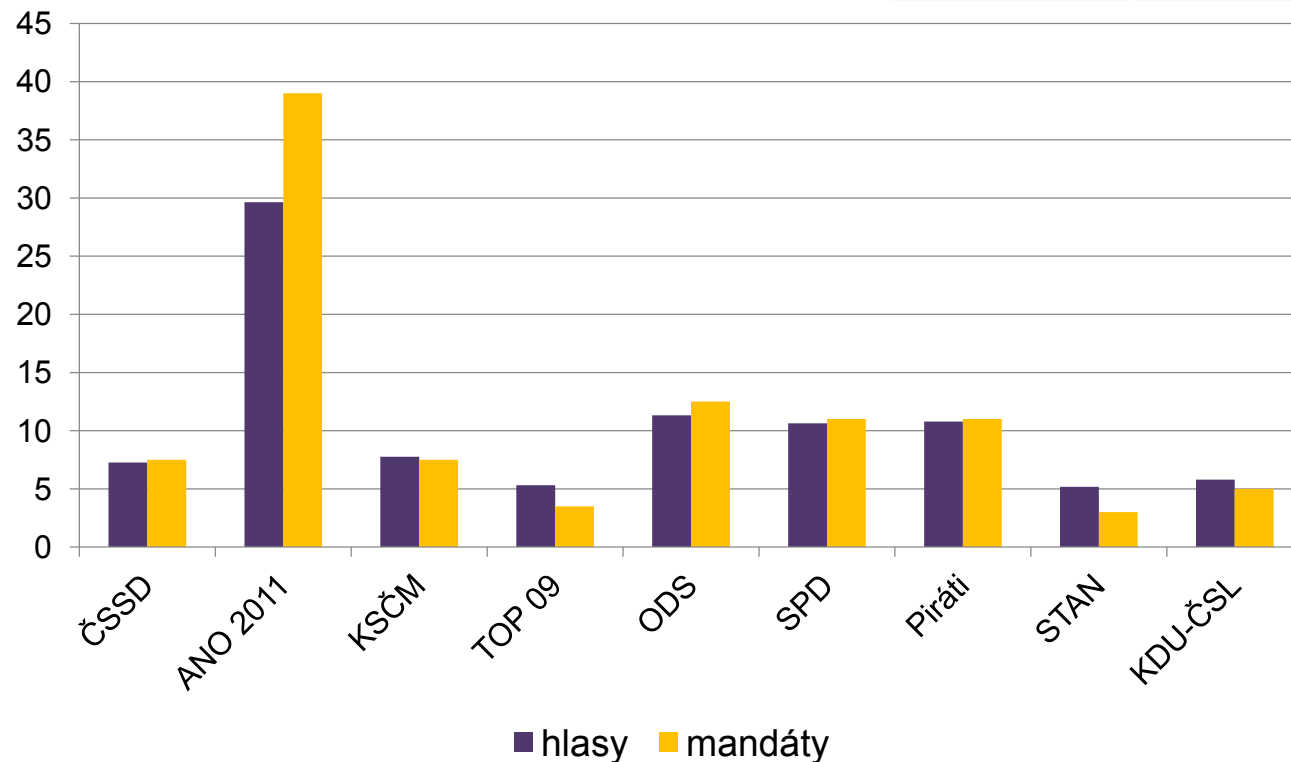
ČSSD	20,45	50	25
ANO 2011	18,65	47	23,5
KSČM	14,91	33	16,5
TOP 09	11,99	26	13
ODS	7,72	16	8
Úsvit	6,88	14	7
KDU-ČSL	6,78	14	7

Propad hlasů: 12,62 %
SZ, Piráti, Svobodní...

VOLBY 2017

Propad hlasů: 6,29 %
Svobodní...

ČSSD	7,27	15	7,5
ANO 2011	29,64	78	39
KSČM	7,76	15	7,5
TOP 09	5,31	7	3,5
ODS	11,32	25	12,5
SPD	10,64	22	11
Piráti	10,79	22	11
STAN	5,18	6	3
KDU-ČSL	5,8	10	5

ROZHODNUTÍ ÚSTAVNÍHO SOUDU Z ÚNORA 2021

- Na návrh senátorů za STAN
- Zrušení:
 - způsobu distribuce mandátů mezi kraje
 - metody přepočtu hlasů na mandáty (D'Hondt)
 - aditivního kvóra pro koalice
- Potřeba rychle přijmout nová pravidla přinesla kompromisní návrh – Sokol/Mrklas

NOVÝ VOLEBNÍ SYSTÉM

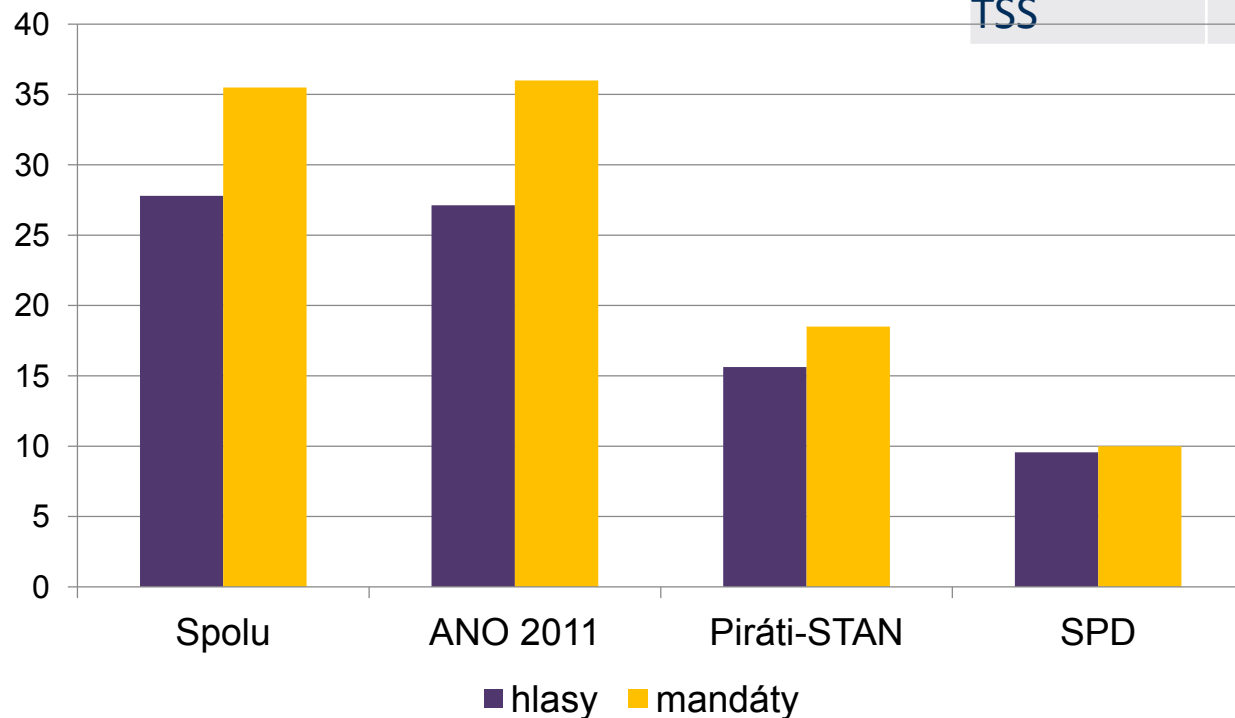
- kraje zůstaly
- místo dělitele kvóta
 - konkrétně Imperialiho
- dvě skrutinia
- nová kvóta pro volební koalice: pro dvoučlennou 8 %, pro tří a vícečlennou 11 %
- kýžený efekt a cíl reformy: 1) vyšší míra proporcionality (zvláště pro velmi malé strany), 2) konec diskriminace koalic, 3) ústavní konformita

$$\frac{V}{S + 2}$$

VOLBY 2021

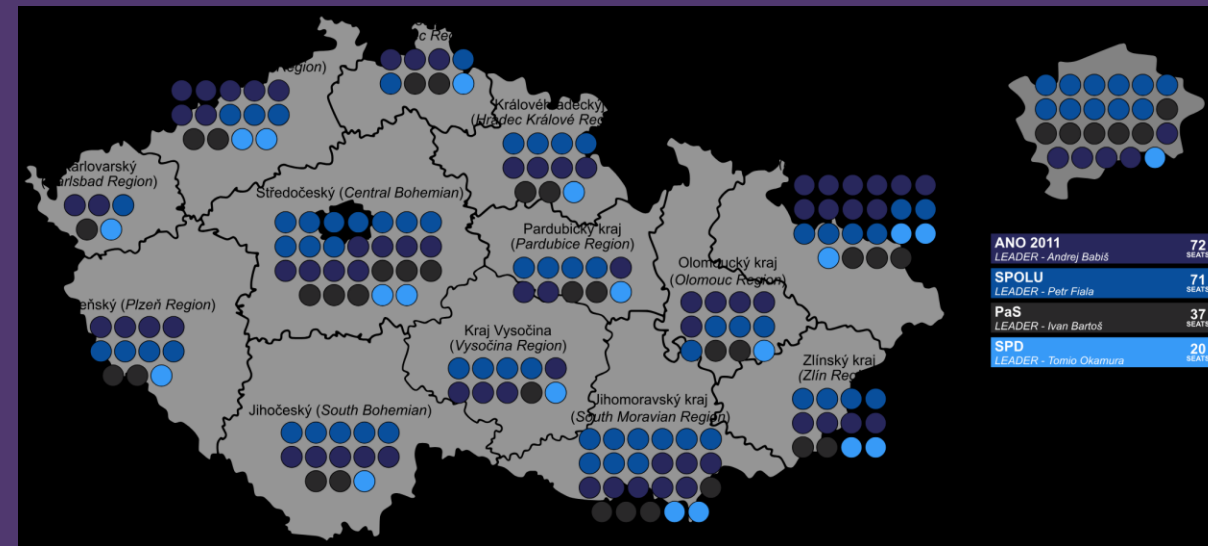
Propad hlasů: 19,91 %
*Přísaha, ČSSD, KSČM,
 TSS...*

Spolu	27,79	71	35,5
ANO 2011	27,12	72	36,0
Piráti-STAN	15,62	37	18,5
SPD	9,56	20	10,0
Přísaha	4,68	0	0
ČSSD	4,65	0	0
KSČM	3,60	0	0
TSS	2,76	0	0

VOLBY 2025

- Pokud se nezopakuje situace z roku 2021, kdy propadlo takřka 20 % hlasů, ale propad bude menší než 10 %, tyto volby ukáží naplno efekty nového volebního systému

POLITICKÉ STRANY A STRANICKÝ SYSTÉM

ÚVODNÍ POZNÁMKY

- Základní faktory a podmínky ovlivňující české politické strany
- Původ českých politických stran
- Konfliktní linie a proměny jejich významu
- Etapy vývoje stran a stranického systému
- Relevantní strany v jednotlivých etapách vývoje
- Klasifikace a typologie stranického systému
- Problémy stranického systému
- Perspektivy stranického systému

ZÁKLADNÍ FAKTORY A PODMÍNKY OVLIVŇUJÍCÍ ČESKÉ POLITICKÉ STRANY

- Technické
 - Ústavní systém
 - Systém veřejné správy
 - Volební systém(y)
 - Zákonné podmínky existence a financování
- Sociální
 - Mezinárodní dění
 - Struktura společnosti
 - Politická kultura
 - Konfliktní linie
 - Společenské, politické a ekonomické fenomény: transformace a privatizace, krize různého typu, ekonomický a sociální vývoj, korupce, antistranický apel ...

PŮVOD ČESKÝCH POLITICKÝCH STRAN – FÁZE I. (1989-1996)

- **Strany historické**

- s nepřetržitou kontinuitou v letech 1948-89 v rámci Národní fronty: KSČ, ČSL, ČSS
- obnovené po roce 1989: ČSSD (exilová kontinuita), různé pokusy o vzkříšení agrární strany, národní demokracie aj.
- navazující na tzv. Pražské jaro: KAN, HSD-SMS, do jisté míry i Obroda,

- **Strany s původem v disentu**

- v HOS: ODA, KDS
- ČSDI - LDS
- reformní komunisté - Obroda

- **Strany s původem v Občanském fóru**

- nástupnické: ODS, OH /SD/
- ostatní: částečně SZ, částečně ČSSD

- **Strany vzniklé na „zelené“ louce**

- z bývalých režimních představitelů: ZS, HJZD/HZ, SPR-RSČ
- z bývalých protirežimních aktivistů: částečně SZ

PŮVOD ČESKÝCH POLITICKÝCH STRAN – FÁZE II. (1996-2012)

- Strany historické: KSČM, KDU-ČSL, ČSSD
- Strany s původem v Občanském fóru: ODS (*sloučena s KDS*), SZ (*do jisté míry*)
- Strany vzniklé odštěpením: US (z ODS), TOP 09 (z KDU-ČSL a částečně i z ODS), SPOZ (z ČSSD), Svobodní (z ODS)
- Strana typu firma: VV
- Strany vzniklé zdola na komunální úrovni: SNK-ED, STAN

PŮVOD ČESKÝCH POLITICKÝCH STRAN – FÁZE III. (OD R. 2013)

- Strany historické: KSČM/Stačilo!, KDU-ČSL, ČSSD
- Strana s původem v Občanském fóru: ODS
- Strany vzniklé odštěpením: TOP 09, Svobodní, Trikolora (z ODS)
- Strana typu firma: Úsvit – SPD, ANO 2011
- Strany vzniklé zdola na komunální úrovni: STAN, Praha sobě
- Nové typy stran: Přísaha, Piráti, Motoristé sobě

Církev

Vlastník

Pracující

Stát

Centrum

Město

Venkov

Periferie

POLITICKÉ STRANY A STRANICKÝ SYSTÉM

KONFLIKTNÍ LINIE

SOCIOEKONOMICKÁ LINIE TRANSFORMACE

- Ekonomická reforma
 - klíčové dělísko české politické scény od roku 1990 (1991) – střet o rychlost a rozsah uvnitř OF
 - personálně Václav Klaus versus Valtr Komárek (Miloš Zeman) – lídři ODS a ČSSD ve volbách 1992
 - Koncept tzv. lidového kapitalismu, včetně kupónové privatizace, stál u zrodu občanské pravice – ODA a ODS – zásadní role Tomáše Ježka
- ODS – pokus o vytvoření historicky první catch-all party napravo od středu
- Související střet o podobu politiky uvnitř OF – strany versus hnutí (politická versus nepolitická politika) - ODS versus OH

SOCIOEKONOMICKÁ LINIE TRANSFORMACE

- Volby 1992 – česko-slovenský střet o reformu a státoprávní uspořádání – kombinace socioekonomické a nacionalistické linie – vítězství odlišných konceptů v obou republikách – rozpad společného státu
- Vznik středopravicové vlády Václava Klause
- 1993-96 – vzestup levicové alternativy v podobě ČSSD v čele s Milošem Zemanem (radikální kritika)

SOCIOEKONOMICKÁ LINIE TRANSFORMACE

- Volby 1996 a 1998 – střet o další pokračování ekonomické transformace a zejména jejího sociálního rozměru - „standardní“ střet levice versus pravice – unikát v rámci SVE
- Základní dualita ČSSD versus ODS – narušena jen opozičně-smluvní spoluprací obou stran
- Volby 2002 – střet o sociální stát, ale ve stínu tzv. opoziční smlouvy – vítězství ČSSD, která se od této smlouvy distancovala
- Volby 2006 – volba podle „peněženky“ + silná personalizace – silná bipolarizace včetně silně personalizované volby Topolánek/Paroubek
- Volby 2010 - odklon od bipolarizace - issue „staré versus nové strany“ (několikanásobná protestní volba) + růst významu socioekonomické konfliktní linie – protichůdné trendy)

KONFLIKTNÍ LINIE LEVICE VERSUS PRAVICE (STÁT/TRH)

- v letech 1996 až 2008 (2010) - naprostá dominance – základní dualita politické scény
- postupně se naplňovala obsahem:
 - „třídní“ rozměr
 - voličská jádra + potenciální voliči
 - 2010 a 2013 - významné snížení důležitosti
 - střety o středové voliče:
 - ve volbách do PS až do roku 2006 výrazně úspěšnější ČSSD
 - 2006 - velký úspěch ODS
 - 2010 - úspěch nových stran, velké ztráty ČSSD a ODS
 - 2013 - úspěch nových stran, další ztráty - zejména ODS a nově i TOP09

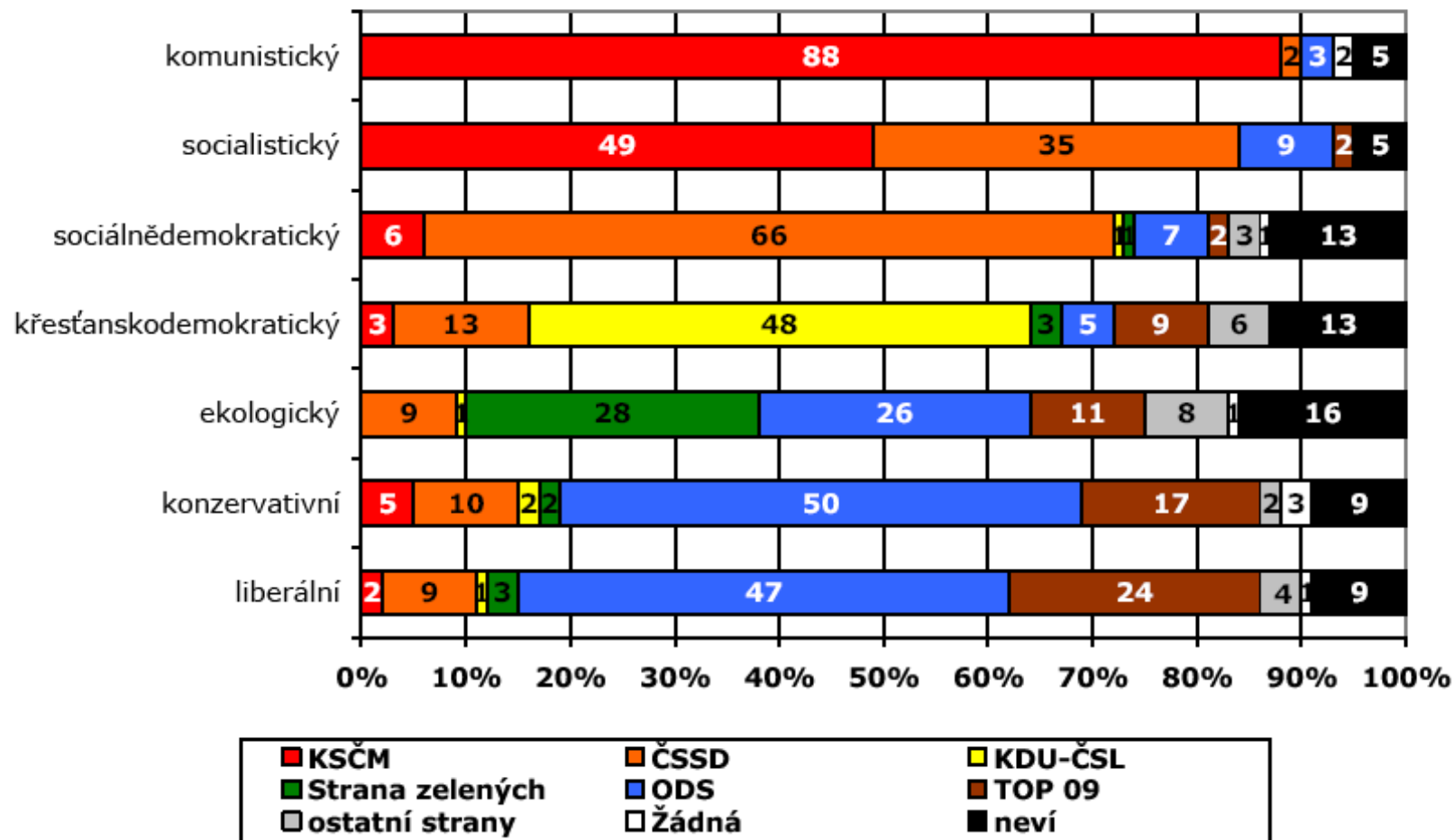
VEDLEJŠÍ A DALŠÍ LINIE

- Zahraniční politika
- Postmaterialismus
- Církev – stát (náboženství a morálka – sekularita a tolerance)
- Libertarianismus – autoritarianismus
- Město – venkov
- Protestní volba - „staré versus nové strany“

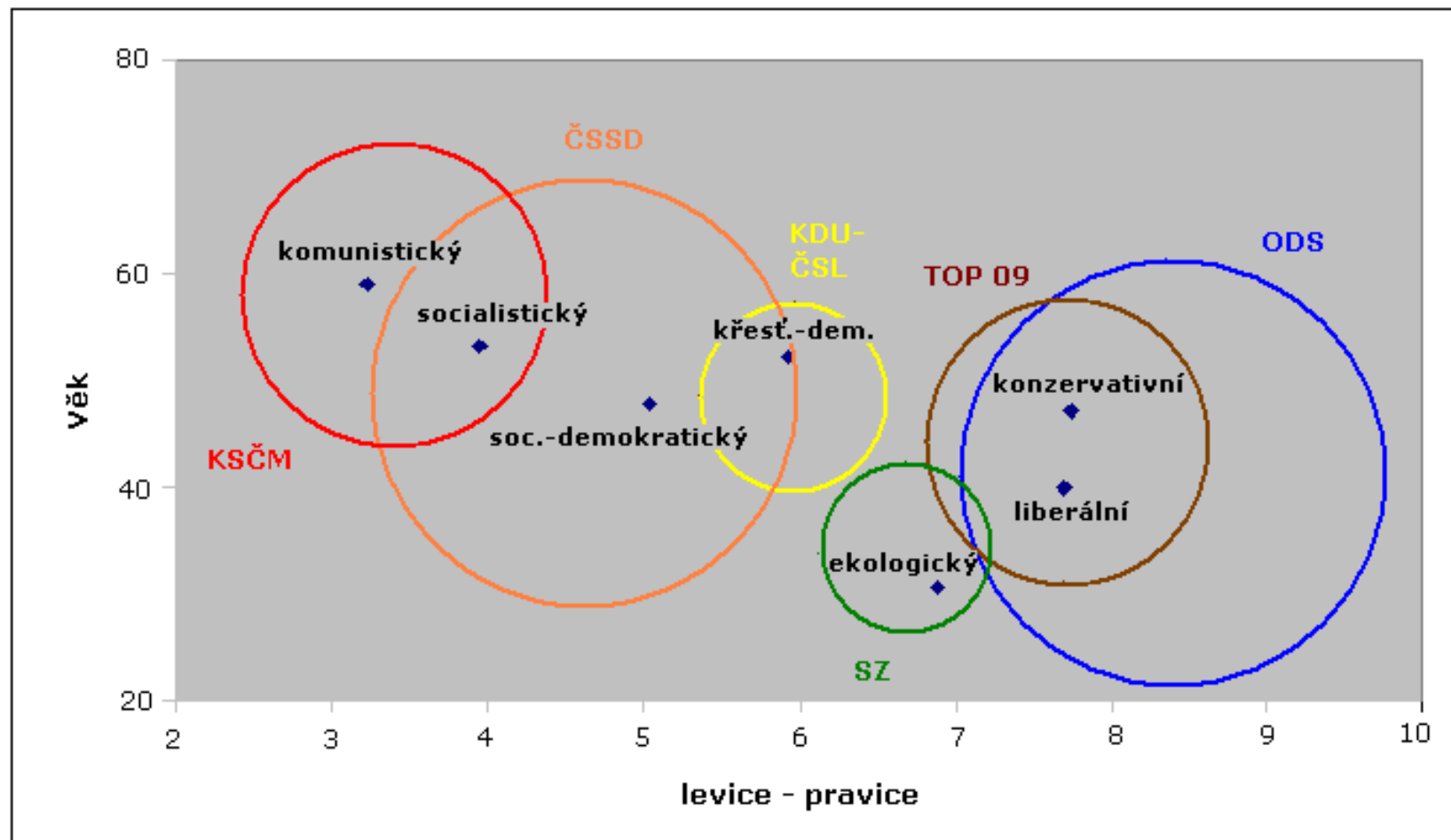
2006 – POSTOJE VOLIČŮ

CVVM 2009: POLITICKÁ ORIENTACE OBČANŮ

Graf 1: Stranické preference podle příklonu k vybranému politickému směru (v %)

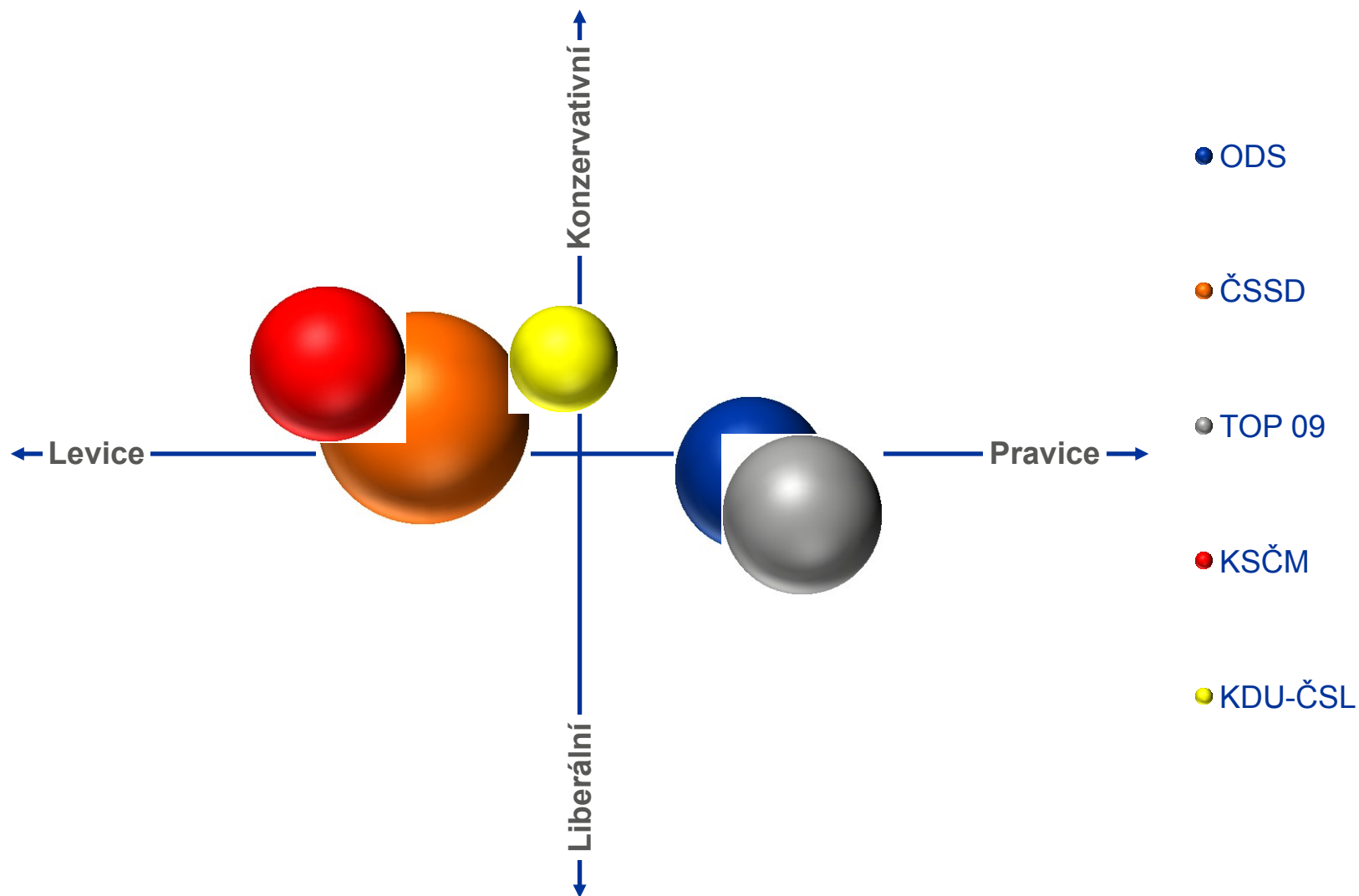

POLITICKÉ PREFERENCE A POLITICKÉ SMĚRY A VĚK (2009)

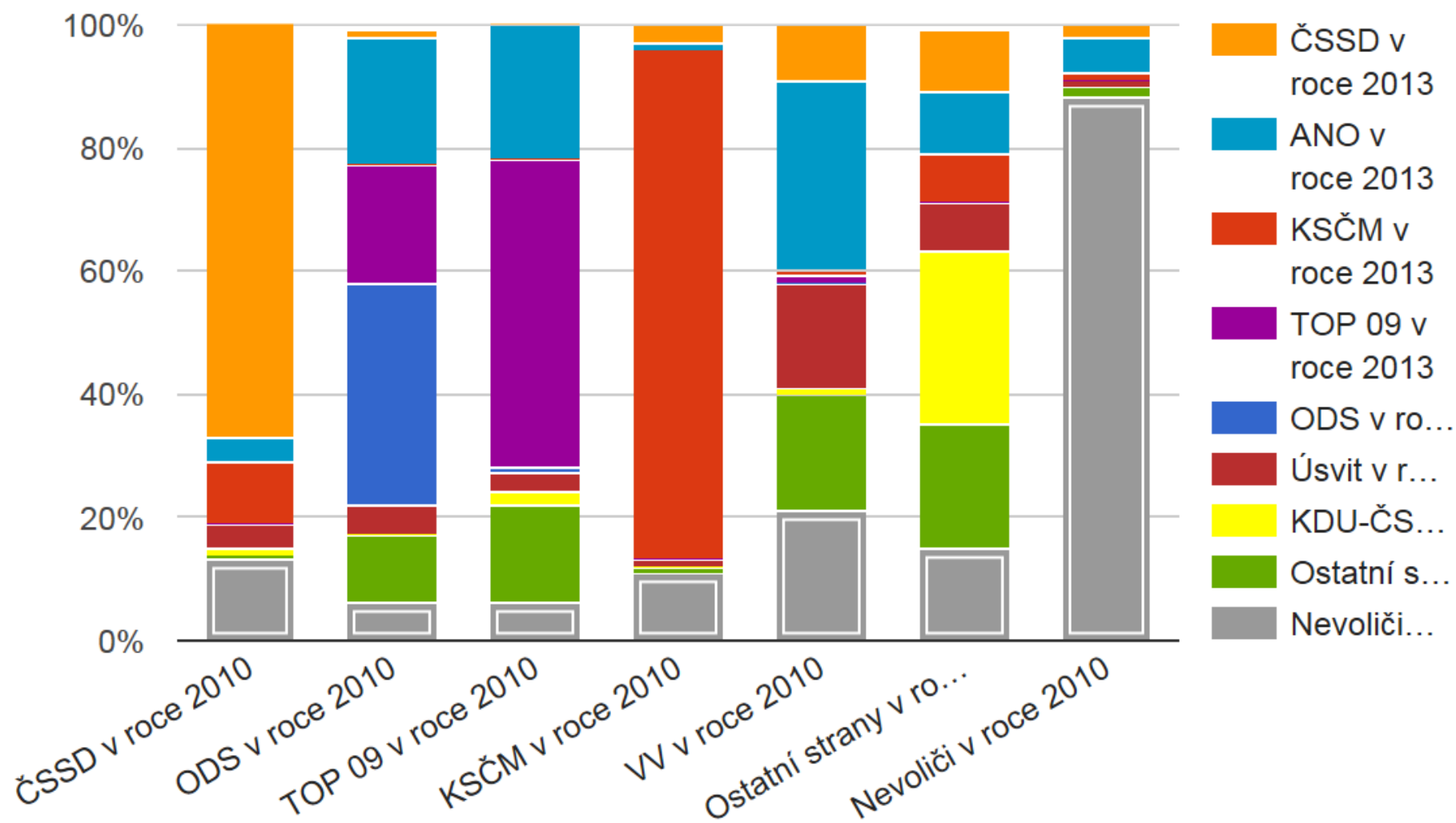

Politická orientace českých občanů 2019/
sebezařazení 2025

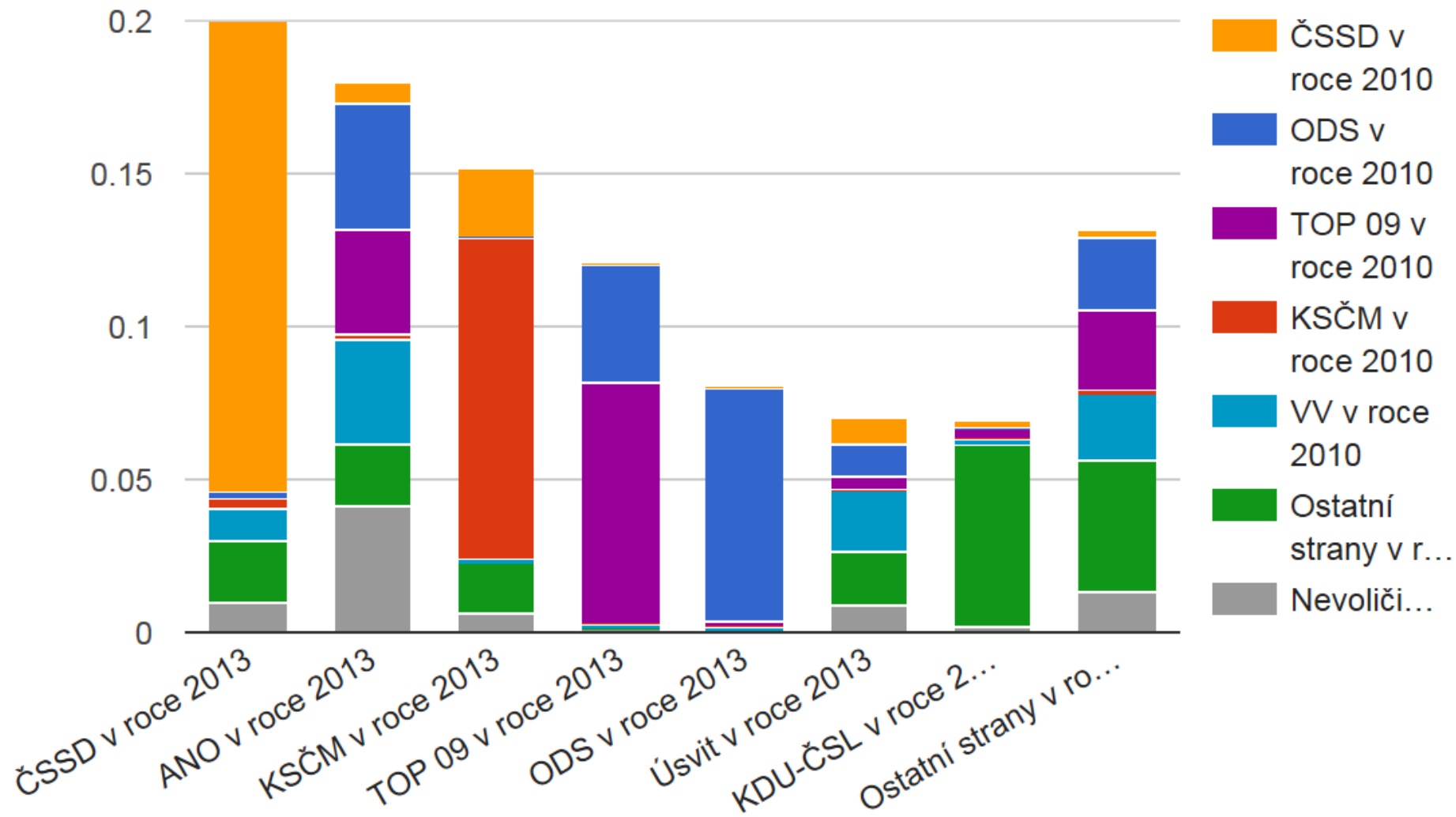
ROZLOŽENÍ STRAN DLE JEJICH POTENCIÁLNÍCH VOLIČŮ (IPSOS, 2012)

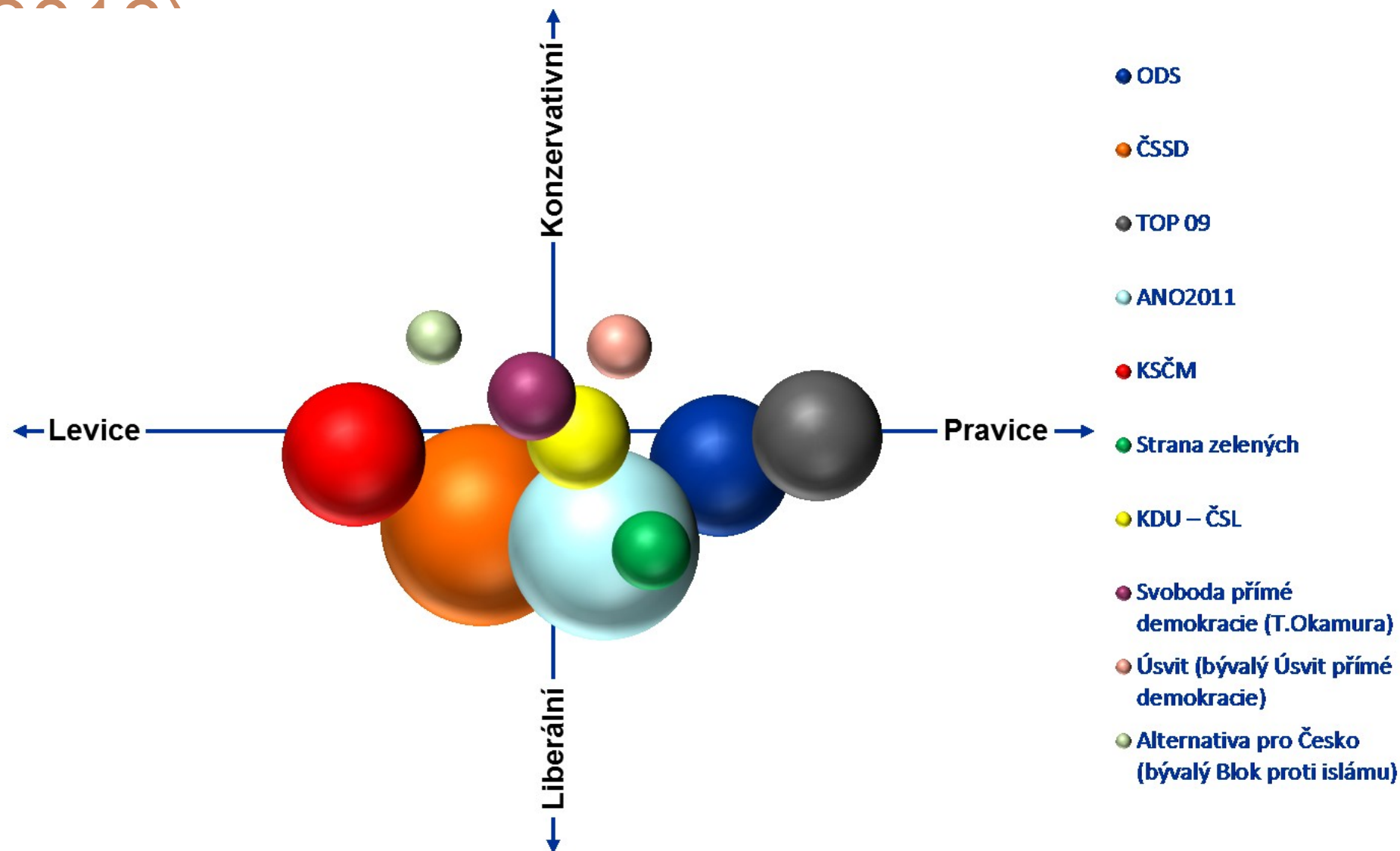
Kam odešli voliči z roku 2010?

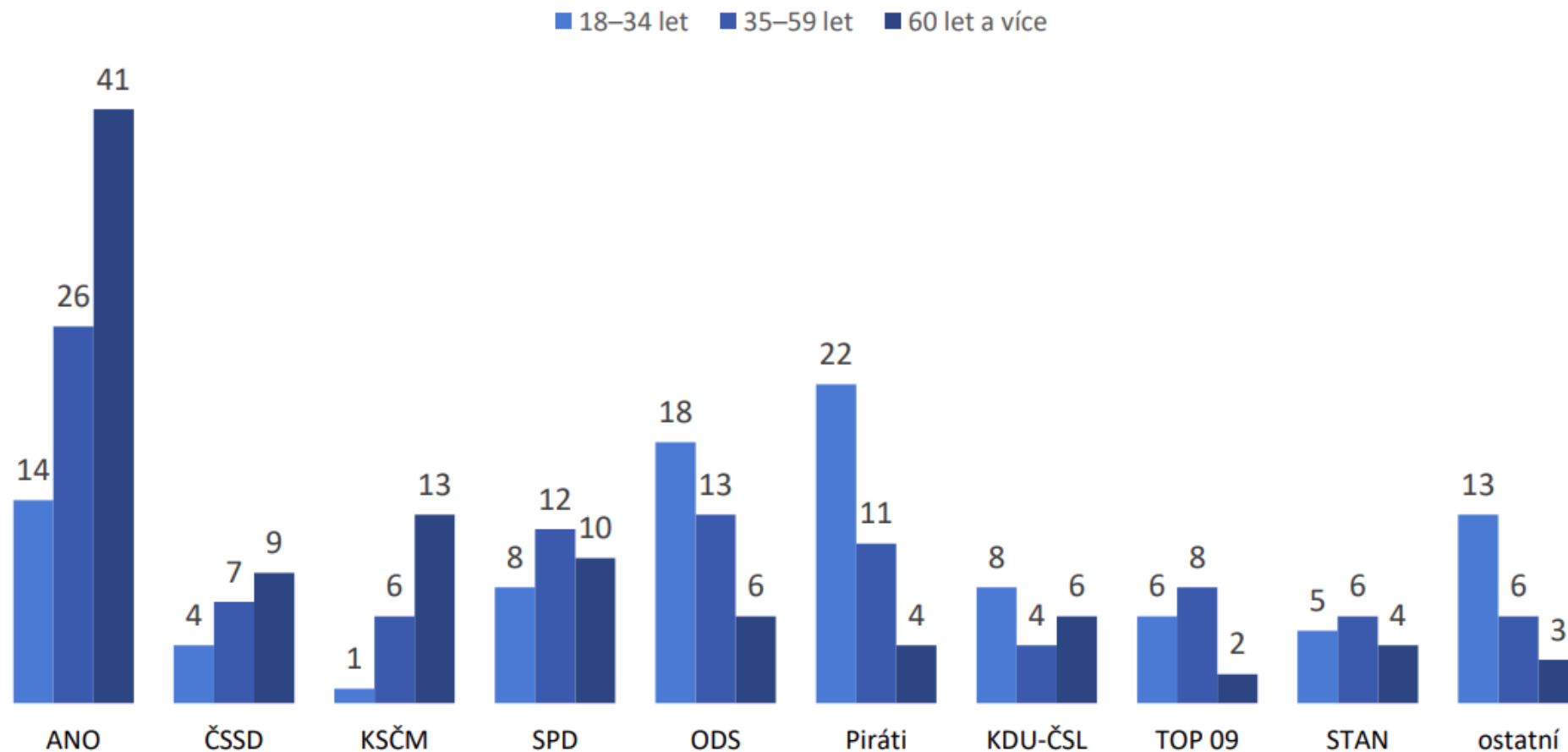

Odkud přišli voliči v roce 2013?

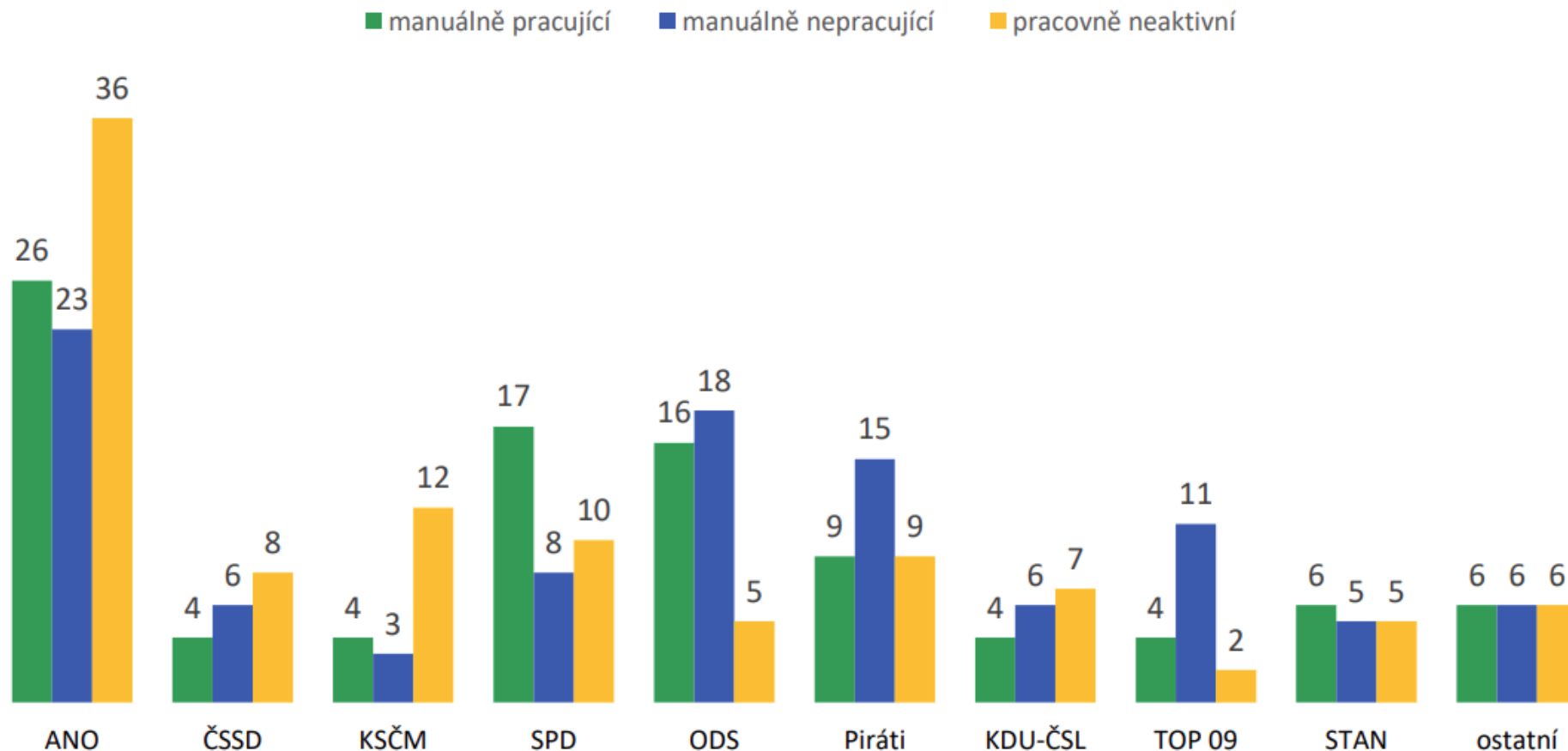

ROZLOŽENÍ STRAN DLE JEJICH POTENCIÁLNÍCH VOLIČŮ (IPSOS, 2013)

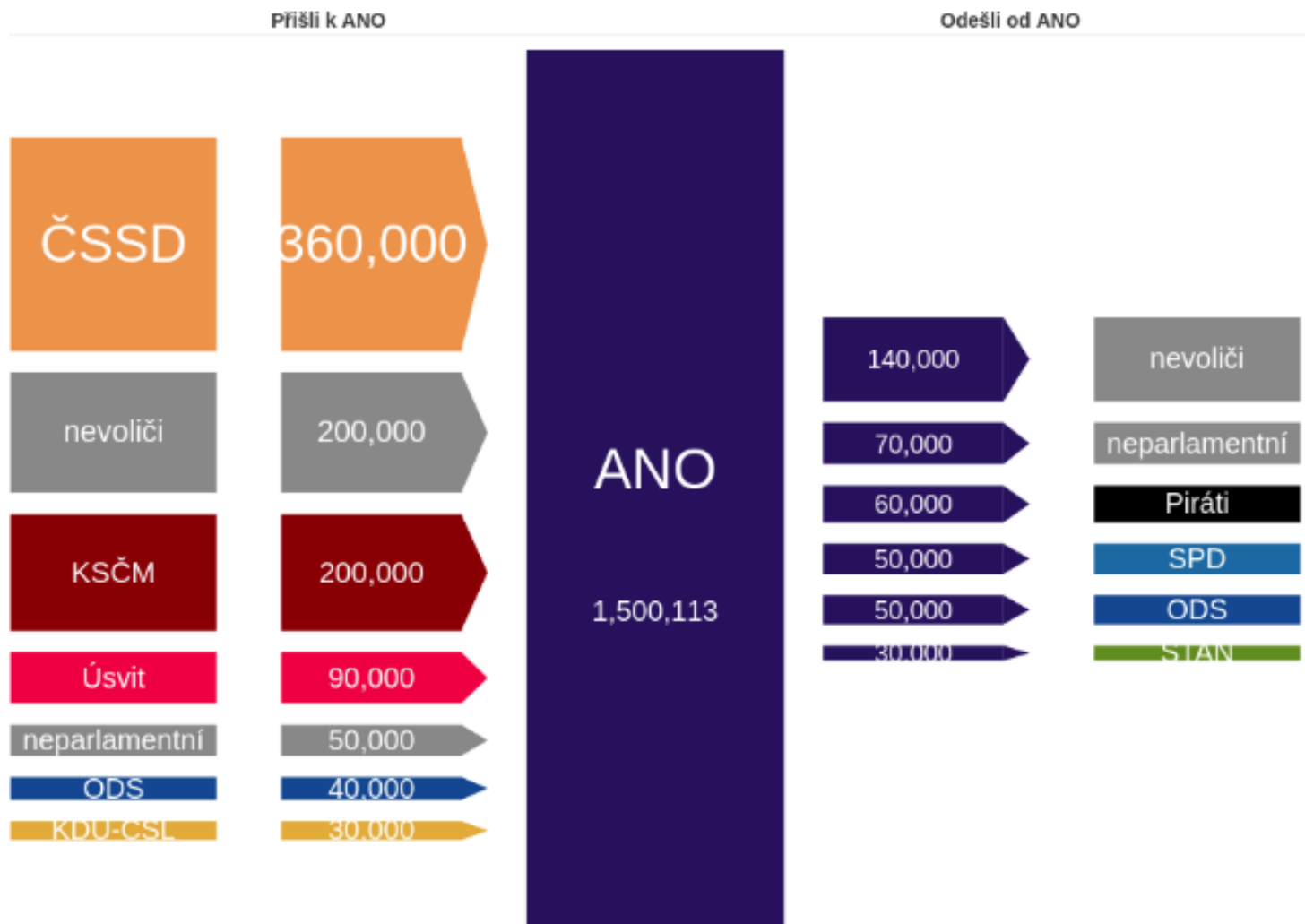
Vítězná ANO dominuje ve věkové kategorii 60+, kde dostalo okolo 40 % hlasů. Lidé ve středním věku se kromě ANO více přiklání k volbám pravicových stran (ODS a TOP 09). V nejmladší konkurovaly ANO předstihly dvě strany – Piráti a ODS. Velká skupina (13 %) nejmladší věkové kategorie se přiklonila k volbě menších stran (Zelení, Svobodní a další strany).

Jednou z nejvýznamnějších štěpících linií současné světové politiky je typ práce, který souvisí s hodnotovými orientacemi (např. postoje směrem k moderním trendům ve společnosti), ekonomickým zázemím i kulturním kapitálem respondenta (tj. schopnost uplatnění v budoucnosti díky typu vzdělání). Mezi manuálně pracujícími výrazně bodovala SPD a naopak selhaly tradičně silné levicové strany (ČSSD, KSČM). Mezi nemanuálně pracujícími měli velkou podporu pravicové strany (ODS, TOP09) ale také Piráti. ANO velmi silně bodovalo mezi pracovně neaktivními respondenty (díky velké podpoře mezi důchodci). ANO tedy levici „obralo“ o seniory a SPD o manuálně pracující, což vedlo k jejímu fiasku ve volbách.

Zisky a ztráty voličů 2013 → 2017

VOLBY 2017

Občanská demokratická strana

Zisky a ztráty voličů 2013 → 2017

Starostové a nezávislí

Zisky a ztráty voličů 2013 → 2017

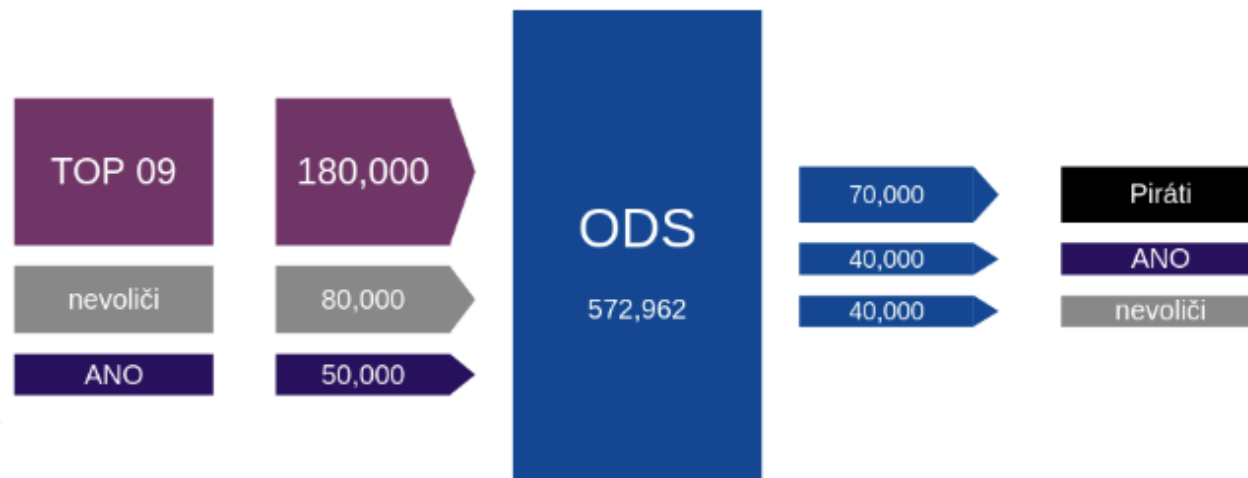
Přišli k STAN

Odešli od STAN

Přišli k ODS

Odešli od ODS

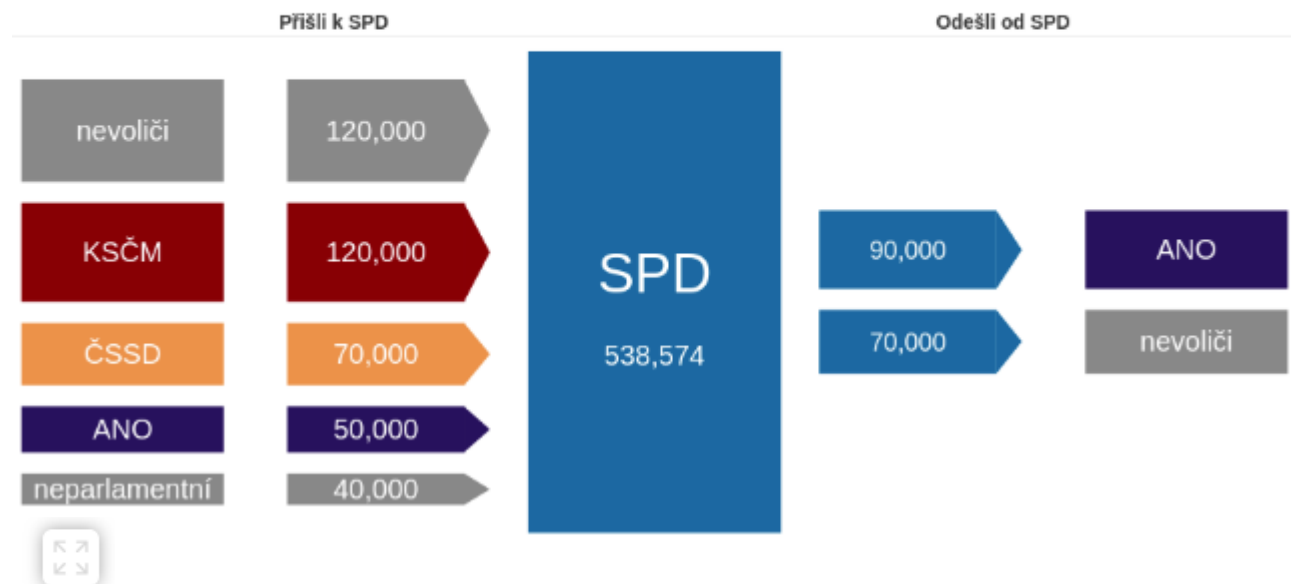

VOLBY 2017

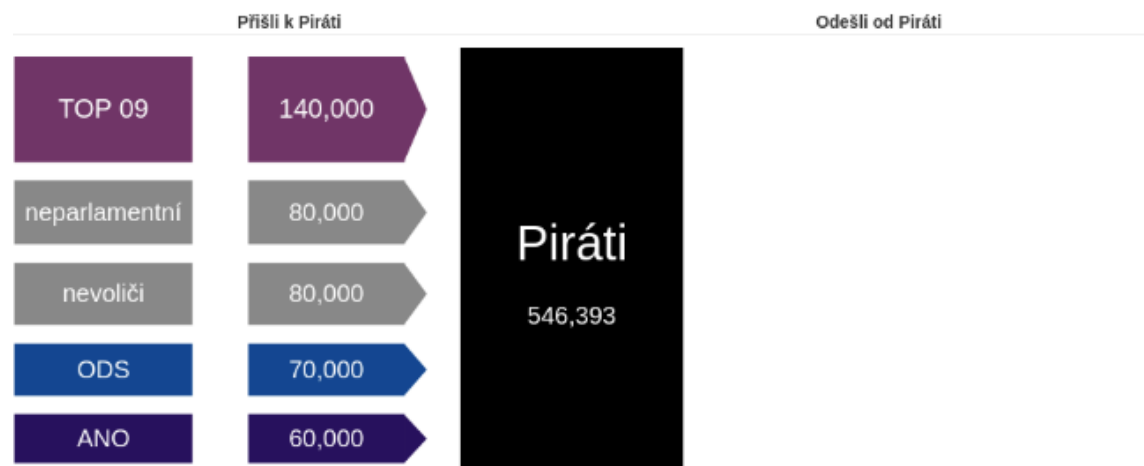
Strana přímé demokracie - Tomio Okamura

Zisky a ztráty voličů 2013 → 2017

Česká pirátská strana

Zisky a ztráty voličů 2013 → 2017

VOLBY 2017

Komunistická strana Čech a Moravy

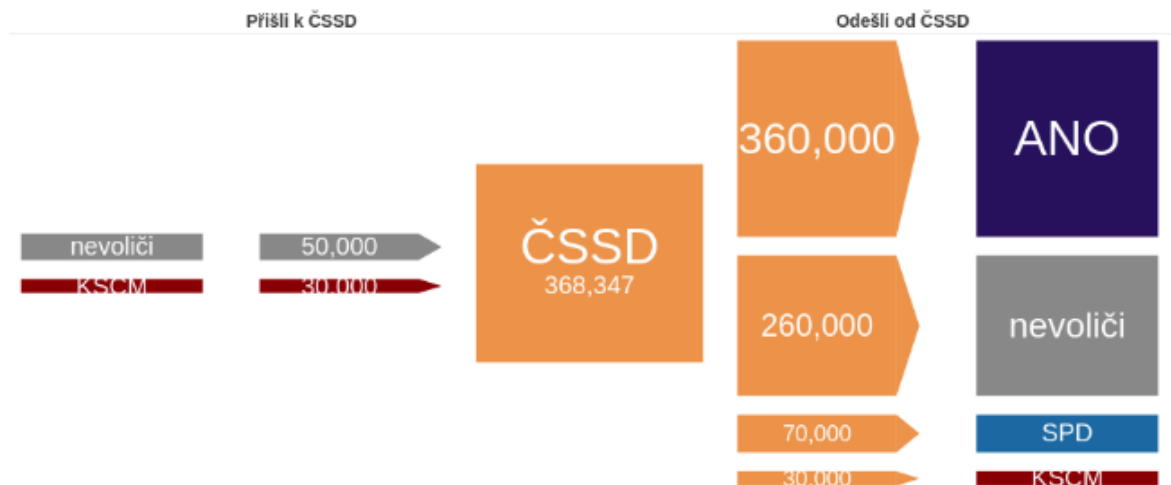

Zisky a ztráty voličů 2013 → 2017

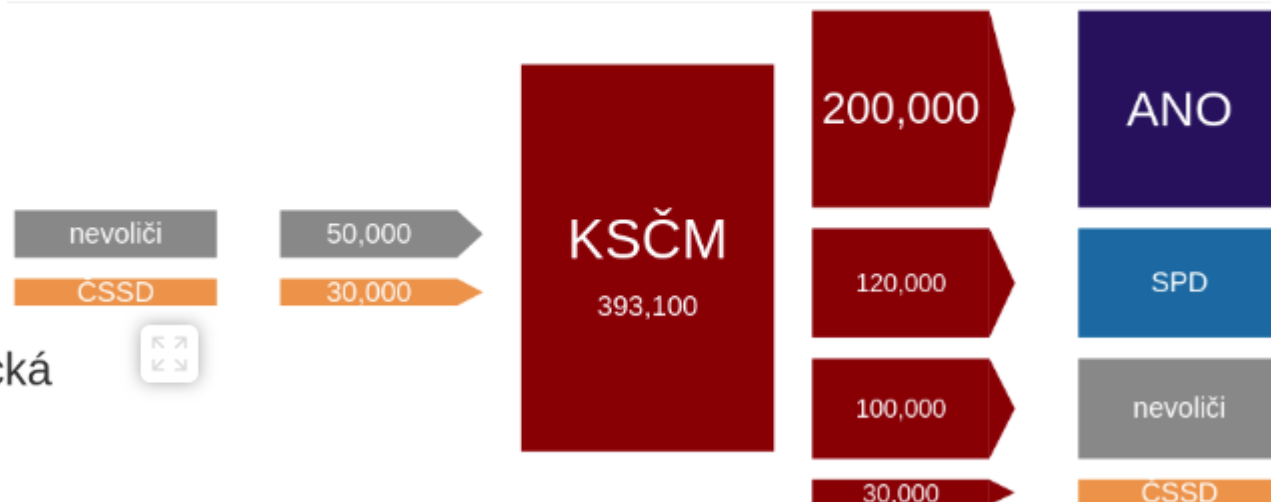
Česká strana sociálně demokratická

Zisky a ztráty voličů 2013 → 2017

Přišli k KSČM

Odešli od KSČM

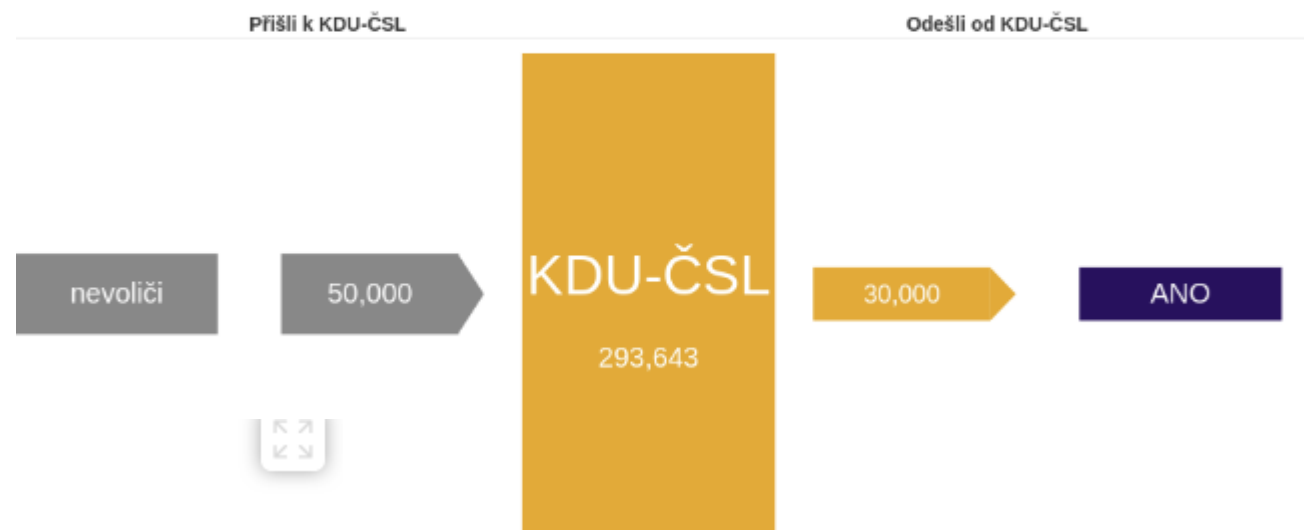
Analýza volebního zisku a ztráty voličů KSČM a ČSSD v letech 2013-2017

VOLBY 2017

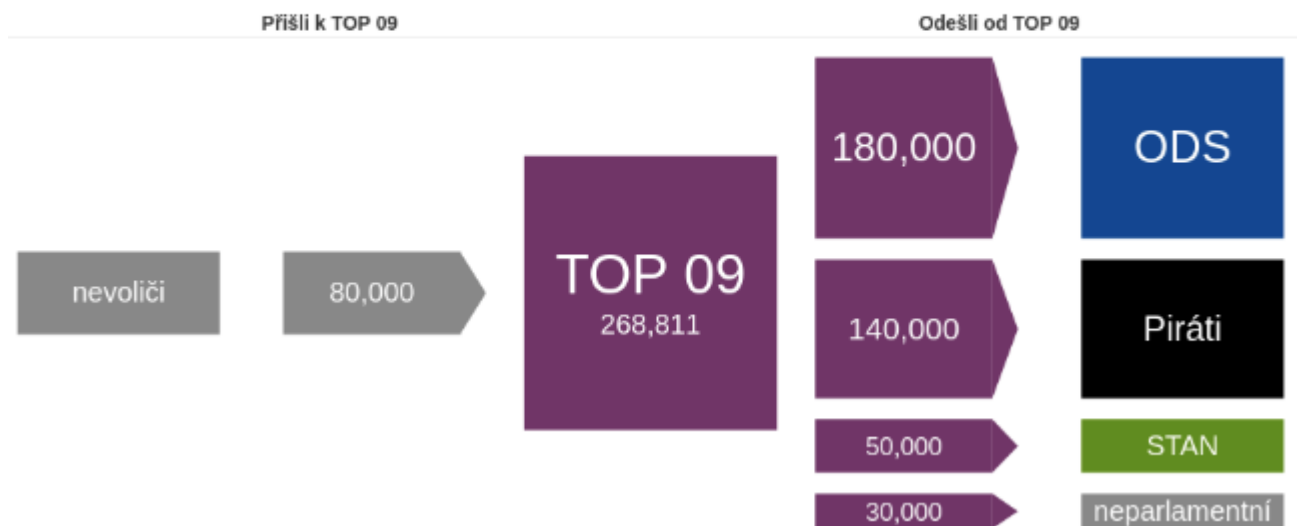
Křesťanská a demokratická unie – ČS strana lidová

Zisky a ztráty voličů 2013 → 2017

TOP 09

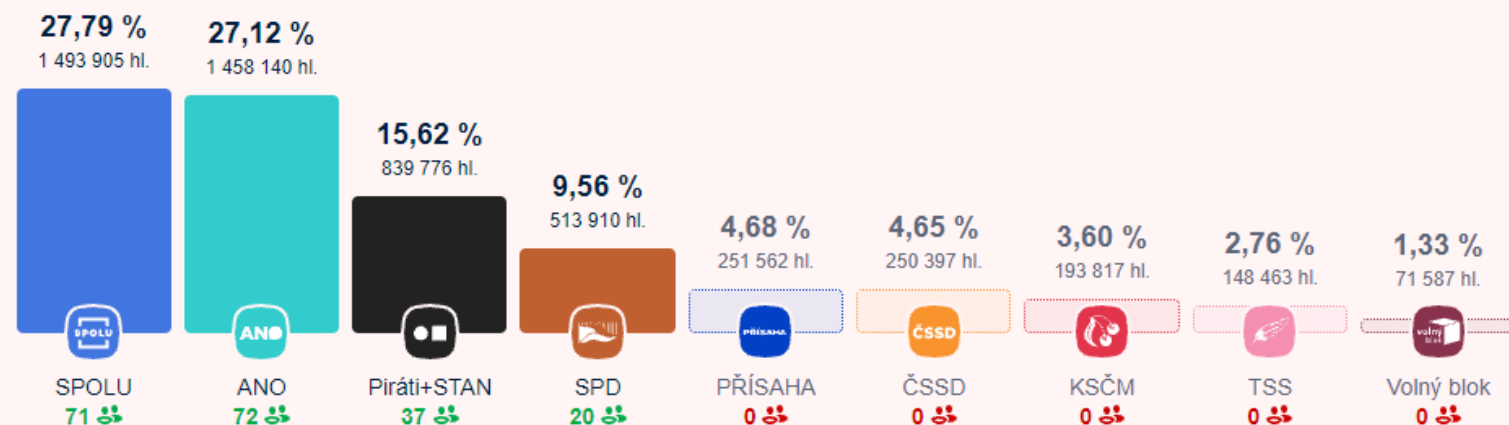
Zisky a ztráty voličů 2013 → 2017

VOLBY 2021

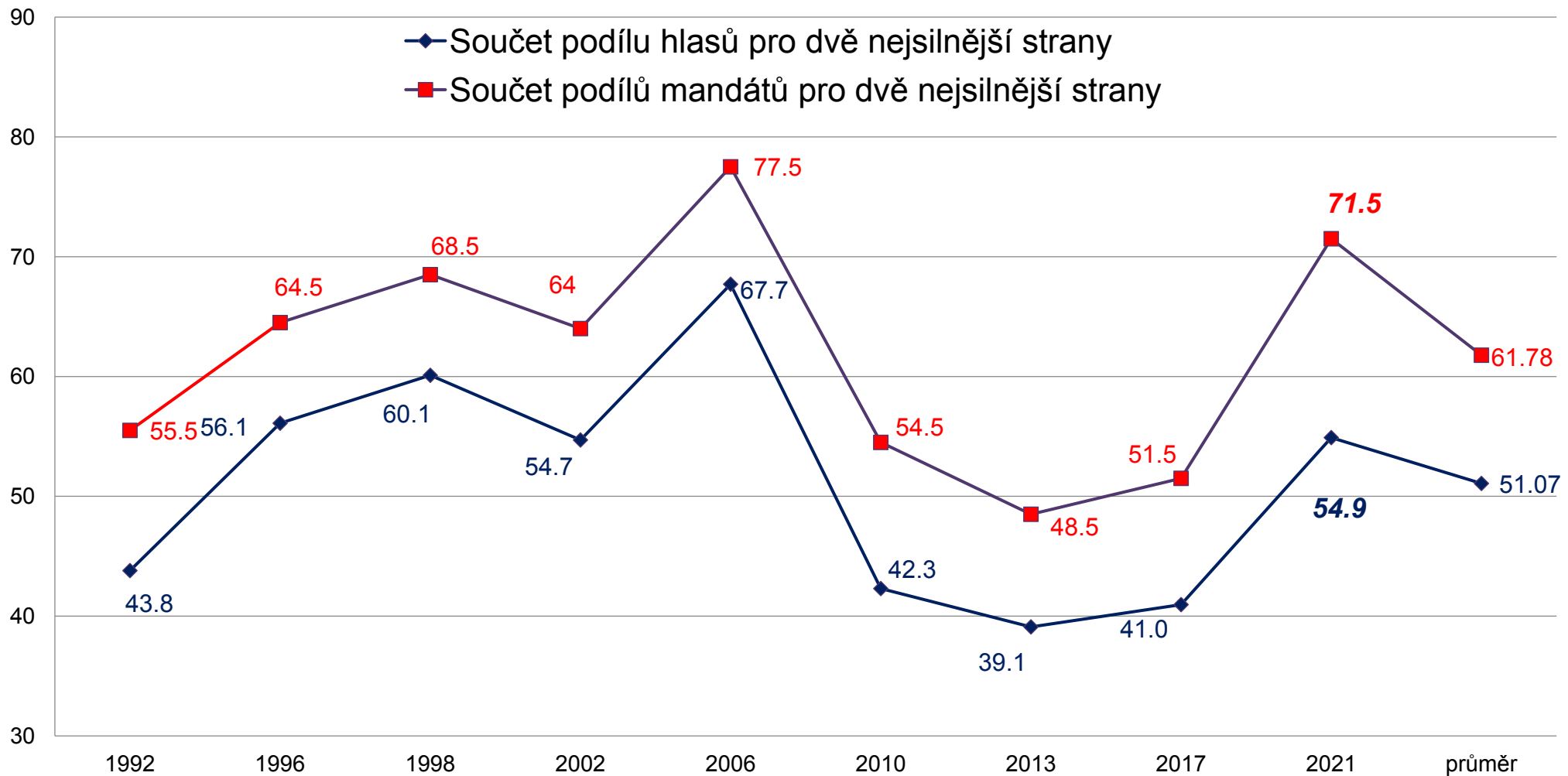
Analýzy PAQ Research

Konečné výsledky voleb

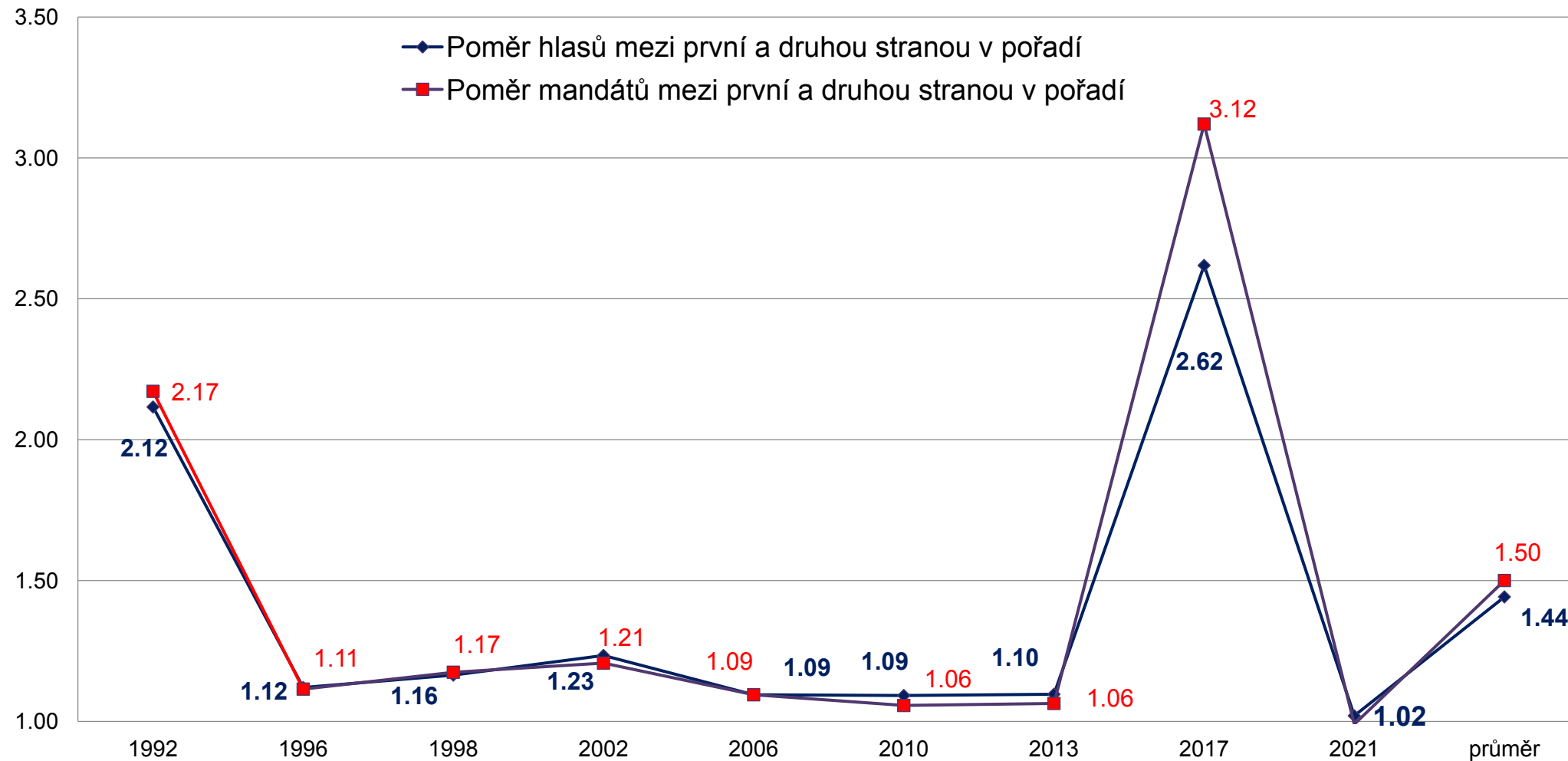

ČESKÝ STRANICKÝ SYSTÉM KLASIFIKACE A TYPOLOGIZACE

PODÍLY HLASŮ PRO 2 NEJSILNĚJŠÍ STRANY

POMĚR SIL 2 NEJSILNĚJŠÍCH STRAN

DŮLEŽITÉ PROMĚNNÉ ČESKÉHO STRANICKÉHO SYSTÉMU (1992-2025)

	1992	1996	1998	2002	2006	2010	2013	2017	2021		průměr
Index fragmentace	0,86	0,81	0,79	0,79	0,74	0,85	0,87	0,86	0,81	0,81	0,82
Index efekt. počtu stran	7,31	5,33	4,72	4,82	3,91	6,75	7,62	6,93	3,33	4,75	5,64
Počet stran zastoupených	8	6	5	5	5	5	7	9	4	7	6
Podíl hlasů pro 2 největší str.	43,8	56,1	60,1	54,7	67,7	42,3	39,1	41	54,9	54,9	51,1
Podíl mandátů pro 2 nejv. str.	55,5	64,5	68,5	64	77,5	54,5	48,5	51,5	71,5	53	61,8
Podíl hlasů pro strany pod 5%	19,1	11,2	11,3	12,6	6	18,9	12,6	6,3	19,9	19,9	13,1
Počet kandid. stran	19	20	18	29	26	27	24	31	22	22	24

ČESKÝ STRANICKÝ PODLE BLONDELOVY TYPOLOGIE

- Po většinu času **multipartismus bez dominantní politické strany**
- Pouze v obdobích 1992-1995 a od roku 2017 vidíme jisté tendence k multipartismu s dominantní stranou: v prvním období ODS, ve druhém pak ANO
- Otázkou je, jak v tomto kontextu vnímat volební koalice – konkrétně především Spolu

ČESKÝ STRANICKÝ PODLE SARTORIHO TYPOLOGIE

FORMÁT

- počet relevantních stran se na přelomu století ustálit na 4-5, později pozvolna narůstal až na 9 v roce 2017, pak klesnul v důsledku vytvoření koalice Spolu, nyní má opět tendenci vzrůstat
- přesnějšímu měření brání vysoká míra volatility, pětiprocentní klauzule, která přestala být hrozbou pro kandidování, ale zůstává hrozbou pro zastoupení, + volební koalice
- je též otázkou, které ze stran tvoří skutečné póly stranického systému – i z důvodu oslabení významu původně dominantní osy levice/pravice
- Systém osciluje mezi **omezeným a extrémním multipartismem** – **momentálně je blíže omezenému, po volbách se ale může přiblížit extrémnímu**

ČESKÝ STRANICKÝ PODLE SARTORIHO TYPOLOGIE

MECHANISMUS

- ideologická polarizace byla zpočátku poměrně vysoká – zejména s ohledem na relevanci KSČM a SPR-RSČ
- později polarizace poklesla, nicméně následně opět zesílila – a to s nástupem stran protestního typu – zároveň ji můžeme vnímat v různých rozměrech: socioekonomických, hodnotových, „kulturních válkách“, z hlediska fenoménu open/closed aj.
- systém dlouhodobě osciluje mezi umírněným a polarizovaným pluralismem - **momentálně je blíže polarizovanému**

ČESKÝ STRANICKÝ PODLE SARTORIHO TYPOLOGIE

ZAŘAZENÍ 2025

<i>Kategorie</i>	<i>Umírněný pluralismus</i>	<i>Polarizovaný pluralismus</i>
Ano		✓ Přítomnost antisystémových stran ✓ Odstředivost ✓ Neodpovědná opozice
Napůl	✓ Dostředivost ✓ Ideologická umírněnost ✓ Bipolární vztahovost	✓ Politika nespílitelných slibů
Ne	✓ Neomezené formování a střídání vládní koalice	✓ Dvojstranná opozice ✓ Obsazení politického středu ✓ Ideologický přístup k politice
Fiktivní body	3,0	7,0

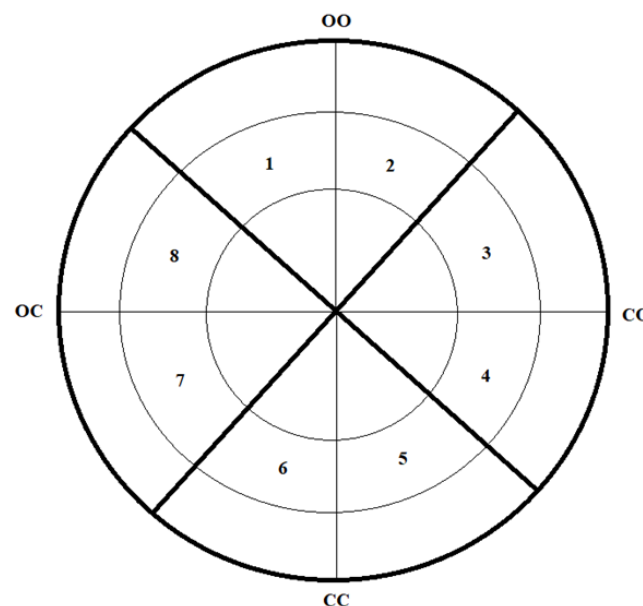
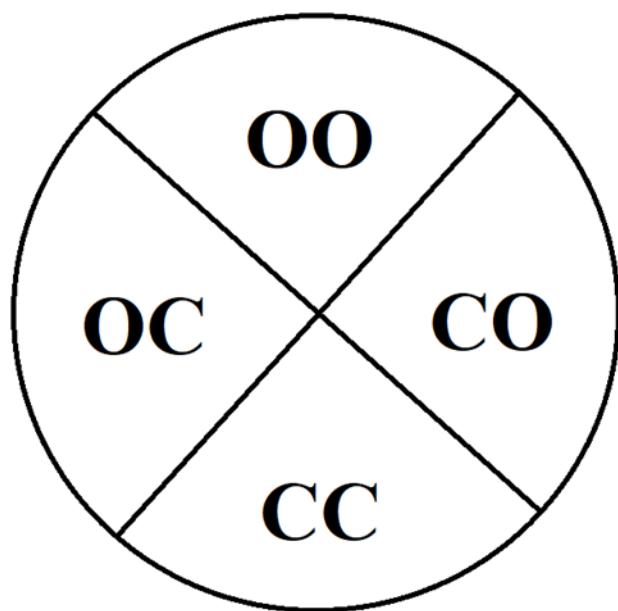
PERSPEKTIVY STRANICKÉHO SYSTÉMU

- Volby v roce 2025 mohou znovu navýšit fragmentaci
- Také dochází k dalšímu posilování, ovšem spíše z hlediska dílčích témat, personálních otázek, stylu vládnutí, zahraničně politické orientace či snah o změnu celého systému vládnutí (přímá demokracie, jiný režim...)
- Voliči se dělí do dvou odlišných táborů, které jsou vnitřně diferenciované a vysoce konkurenční podle řady linií

PERSPEKTIVY STRANICKÉHO SYSTÉMU

- Stabilita vlád se od roku 2013 zvýšila, a to v důsledku fenoménu Babiš (pozitivně i negativně) - ale proces vzniku vlády po volbách 2017 byl značně nestandardní a po roce 2021 proběhl bezproblémově jen díky velkému propadu hlasů a existenci koalic
- Akceschopnost kolísavá a vůli ke skutečnému vládnutí není velká, spíše bude mít klesající tendenci, a to navzdory opravdu zásadní výzvám
- Pravděpodobná je sílící polarizace na populistické linii a linii personalizace – tzv. extrémní politická polarizace

2D POLITICKÉ SPEKTRUM (MUZERGUEZ/ENTER)

LIBERALISMUS (OO)

- 1 – moderní liberalismus
- 2 – klasický liberalismus

KONZERVATISMUS (CO)

- 3 – liberální konzervatismus
- 4 – národní konzervatismus

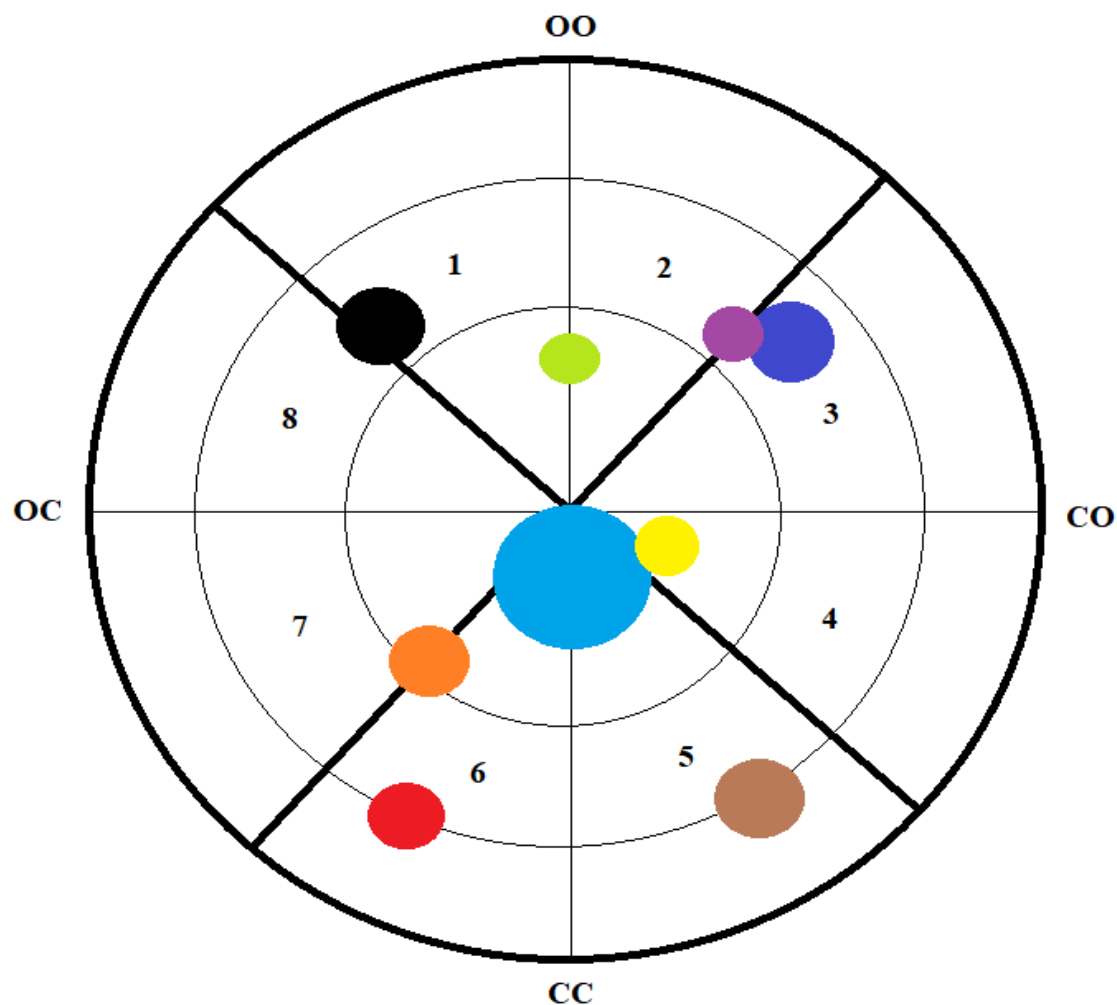
POPULISMUS (CC)

- 5 – nacionální populismus
- 6 – sociální populismus

SOCIALISMUS (OC)

- 7 – demokratický socialismus
- 8 – sociální demokracie

ČESKO – 2D SPEKTRUM (ENTER)

LIBERALISMUS (OO)

- 1 – moderní liberalismus
- 2 – klasický liberalismus

KONZERVATISMUS (CO)

- 3 – liberální konzervatismus
- 4 – národní konzervatismus

POPULISMUS (CC)

- 5 – nacionální populismus
- 6 – sociální populismus

SOCIALISMUS (OC)

- 7 – demokratický socialismus
- 8 – sociální demokracie

ZÁVĚREČNÉ POZNÁMKY

- Zásadními volatilními faktory jsou:
 - ✓ síla hlavy státu a „Hradu“
 - ✓ ekonomická kondice
 - ✓ geopolitická situace
- Další možnosti vzestupu nových alternativ a zvyšující se voličskou volatilitu skýtají demografické změny ve společnosti
 - ✓ nárůst počtu prvovoličů v minulých a následujících letech,
 - ✓ Ukrajinci v případě, že se z různého důvodu rozhodnou zůstat,
 - ✓ latentní konflikty mezi regionálními a lokálními centry a periferiemi.
 - ✓ případní trvale usadivší se přistěhovalci (gastarbeitři)